

**Commentariorum ac disputationum, in tertiam partem divi
Thomae tomi quinque**

Priorum vigintisex Quaestionum eius Partis expositionem complectens

Suárez, Francisco

[Köln], 1617

Sectio quinta. Vtrum imago adorari possit, non adorato directe exemplari.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-93775](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-93775)

esse distinctam ab illa, qua dicitur adoratur exemplaris, quia non repugnat eandem adorationem esse respectuam, & absolutam respectu diversorum: non enim dicitur formaliter absoluta & respectiva propter habitudinem ad aliquem terminum, sicut enim omnis adoratio potest dici respectiva, quia respicit obiectum adoratum & excellentiam, propter quam adoratur: sed ex parte obiecti adorati, quod potest esse vel absolute & in se excellens, vel solum respiciens excellentiam quae est in alio: dicitur absoluta adoratio prout respicit obiectum prioris rationis, respectiva vero ut cadit in obiectum, quod solum adoratur propter extrinsecam excellentiam: fieri autem potest, ut totum aliquid obiectum adoratur ratione vnius excellentiae, quae non aequè infit omnibus partibus talis obiecti, sed in vna sit per se, in alijs tantum habitudine quadam: & talis adoratio respectu vnius quasi partialis obiecti dicitur absoluta, & respectu alterius respectiva.

Vnde ad ultimam obiectionem, quae directe procedit contra superiorem doctrinam, respondetur, non solum Christum esse obiectum talis adorationis, sed etiam imaginem sub illo obiecto comprehendendi. Cum autem ex hoc inferatur, aliquam creaturam esse saltem partiale obiectum adorationis laetiae, respondetur distinguendo consequens: aut enim intelligitur de obiecto per se primo adorato, aut de obiecto coadorato: de priori negatur sequela, ut ex dictis facile patet, de posteriori autem conceditur, quia, ut supra diximus, illa distinctio exclusiva non excludit concomitantia: Neque est contra divinam reverentiam, imo est maxime consentaneum illi, ut cum ipso Deo adorentur quae illi coniuncta sunt per habitudinem ad ipsum: quomodo, servata proportione, in superioribus dicebamus, humanitatem Christi adorari laetia, quia coniuncta est Verbo, quod dignum est, ali adoratione; quanquam humanitas, si praecise consideretur, non aequè participet illam adorationem, ac ipsa persona vel divinitas Verbi, quia semper manet creatura; sic ergo non repugnat creaturam adorari seu coadorari laetia.

Sed obijciat, ergo eadem ratione poterit sacrificium imagini Christi offerri, saltem concomitantem seu simul cum Christo, quod est plane falsum: sequela patet, quia, si non posset imagini sacrificium offerri, maxime quia continet cultum laetiae: at hoc nullum est inveniendum, quia dictum est, posse imaginem coadorari laetia. Atque idem argumentum fieri potest de cultu orationis, & similibus. Respondetur, negando sequela, nam, ut sumi potest ex doctrina Scoti in 3. distinct. 9. s. vlt. sunt quidam actus, qui praecise respiciunt personam intelligentem, ut talis est, per quos solum coluntur personae ad quas diriguntur, non autem imagines nec vestes, nec similia. Hinc Tridentinum Concilium, sessione 25. cum dixisset, imagines esse adorandas, adiunxit non quod ab eis sit aliquid petendum, vel quod fiducia in imaginibus sit fingenda, nam petitio & fiducia sunt ex illis actibus, qui praecise respiciunt personam intelligentem. Vnde, si aliquando videtur ad imaginem fundi oratio, ut in illis verbis Ecclesiae. O Crux spes unica, auge piis iustitiam, &c. figuratus est sermo, nam oratio fit ad Crucifixum; qui nomine crucis invocatur, methonymicè nominando continens pro contento: quo etiam fit, ut simul aliquis honor ipsi cruci tribuatur, nam, licet oratio, ut est petitio, proprie & verè non fiat, nisi ad exemplar, tamen ut est honor quidam potest talibus verbis vel signis fieri coram aliqua imagine, ut simul intelligatur imago honorari, cultus enim vel adoratio latius patet, & extenditur ad omnem rem, cui homo venerationem aliquam exhibet. Quod declaratur exemplo, nam cum aliquis accedens ad Pontificem, genua flectens, & pedem deosculans petit aliquid, petitio ad solam personam dirigitur, adoratio verò etiam ad vestem

Fr. Suarez Tom. II.

& calceum Pontificis terminatur. Atque eodem modo loquendum est de sacrificio, refertur enim ad divinam personam in recognitionem supremi dominij, & ideo sacrificium, ut sic non potest cum imaginibus communicari, ut contra quosdam antiquos haereticos docuerunt Irenaeus lib. 1. ca. 24. Epiphanius haeres. 27. 29. & 79. Augustinus haeres. Epiphanius, res. septima. Non repugnat autem ut actiones & caeremoniae, quae inter sacrificandum sunt, in honorem imaginum redundent: Ad eum modum quo in VII. Synodo act. 7. dicitur, merito nos oblationibus sufficium & luminarium ad imagines reuenter accedere.

SECTIO V.

Utrum imago adorari possit, non adorato directe exemplari.

Supponimus id, quod est inter Catholicos certum & extra controuersiam imagines non posse adorari, nisi propter excellentiam exemplaris; nam in eis nihil est, propter quod ipsae sint adoratione dignae; & hoc significauit Concilium Tridentinum, cum, agens de adorandis imaginibus, dixit, Non quod creatur inesse aliqua in diuinitas, vel virtus propter quam sint colende. Quia verò duobus modis intelligi potest exemplar esse rationem adorandi imaginem: vno modo tanquam rem per se primo adoratam illamque adorationem, qua adoratur imago, seu (ut dici solet) tanquam primum obiectum quod, quem modum adorationis hactenus tractauimus; alio modo tantum ut rationem adorandi seu ut obiectum quo, & non ut rem formaliter ac directe adoratam, ideo nunc inquirimus, an hic modus adorationis, qui excogitari potest, possit etiam licite & honeste exerceri.

Prima sententia est, hunc adorationis modum esse superstitiosum & illicitum. Quam sub his terminis non inuenio apud antiquos Theologos, necesse tamen est, ut ita opinentur omnes illi, qui negant, imagines proprie adorari, etiam cum prototypo, sed tantum abusiue, vel improprie, seu rememoratiue: nam, cum inficiuntur, adorationem posse terminari ad imaginem in se ipsam, asseruntque solum dici adorari, quia coram illa, vel circa illam adoratur exemplar, ut vnicum obiectum quod adoratur, consequens est, ut, cessante hac directa adoratione exemplaris, nulla possit manere imaginis adoratio, cum iam nec vera esse possit, neque abusua. Hae ergo ratione tribui potest hae opinio Holkoth, Durandus, & Pico Mirandul. Simili modo Platina & alij, qui fingunt, solam externam actionem adorationis versari circa imaginem, non verò intentionem cultus & adorationis necesse est doceant, non existente tali intentione adorationis circa exemplar, non posse adorationem circa imaginem exerceri, saltem honesto & rationabili modo. Nam, si fingamus, aliquem deosculari imaginem absque vlla prorsus intentione cultus, tam exemplaris, quam imaginis, tantum ex simplici affectu osculandi vel genuflectendi, vix potest talis actio humana censeretur, aut, si humana sit, erit vana, & otiosa, nisi sit etiam ficta & fallax: si vero id fiat ex intentione cultus circa imaginem, repugnat iuxta hanc sententiam recte rationi, & ita censetur superstitiosa adoratio. Atque hoc modo defendunt mordicus hanc sententiam quidam moderni Theologi, tanta verborum exaggeratione, ut non solum superstitiosum, sed etiam stultum appellent, talem adorationis modum; in quo rationalis creatura se subiecit creaturae irrationali, illiusque seruam se exhibet. Ex alijs verò doctoribus, qui imaginem dicunt adorari cum prototypo, ita tamen ut ipsa etiam proprie adoretur,

Yyy 3

Prima sententia.

Holkoth, Durandus, Pico Mirandul. Platina.

D. Thom.
Capreolus.

D. Bonau.

Alens.
Ricard.

Rationes
pro senten-
tia propo-
sa.

Concil. Tri-
dent.

II. Synod.
Nicena.
VII. Synod.

Conc. Sa-
nonen.

Concil. Mo-
guntinum.

tur, illi videntur huic sententiae fauere, qui nullum alium modum adorandi imaginem declarant, nisi per eandem adorationem cum prototypo. Et hoc modo videntur fauere huic opinioni D. Thomas & fere omnes Thomistae, maxime Capreolus in tertio, distinctione nona, in solutione ad tertium, contra secundam conclusionem, & idem sentit D. Bonaventura, ibi, nam cum in rebus alijs sacris, talem modum cultus admittere videatur, de imaginibus id negat. Alensis vero, Ricardus & alij eodem modo fauent, quo D. Thomas, quorum auctoritas, licet in hac parte, negatiua tantum videatur, scilicet, quia talis actionis mentionem non fecerunt, tamen si rationes eorum spectentur, videntur non solum tacere, sed etiam excludere & negare hunc adorationis modum. Atque idem argumentandi modus sumi potest ex Concilijs & Patribus.

Probatur ergo primo hae sententiae, nam Concilia cum doceant vel definiunt, imagines esse adorandas, totam rationem & modum huius adorationis in eo ponunt quod exemplaria in eis adorantur, seu quod earum adoratio transit ad exemplaria: ergo absque hac transiitione (ut sic dicam) nulla est recta imaginis adoratio: fit autem transitus ad exemplar, quando in illud dirigitur adoratio tanquam in obiectum primario adoratum: tunc enim veredicitur in imagine adorari. Antecedens patet ex Concilio Tridentino, sessione vigesima quinta, ubi, cum dixisset, imagines esse adorandas, non propter aliud quod nomen quod in se habeant, subdit. *Sed quoniam honores, qui eis exhibentur, referuntur ad prototypa, quae illae representant: & declarans amplius hanc relationem, subiungit, Ita ut per imagines, quas osculamur, & coram quibus procumbimus, Christum adoremus, & Sanctos, quorum illa similitudinem gerunt. Quae definitio, cum sit doctrinalis habet vim vniuersalis propositionis, id est, omnem honestam adorationem imaginis esse huiusmodi, & consequenter excluditur omnis alia adoratio per quam exemplar dicto modo non adoretur. Et (quod amplius est) statim hoc modo declarat superiorum Conciliorum definitiones, dicens, Id quod Conciliorum praesertim vero II. Nicenae synodi, decretis, contra imaginum oppugnatores est sanctum. Quocirca in eodem sensu accipienda est definitio VII. Synodi, aet. septima in definitione fidei: ubi cum dixisset, venerandas imagines retinendas esse, subdit Concilium, Quo scilicet per hanc imaginum picturam inspectionem, omnes, qui contemplantur, ad prototyporum memoriam & recordationem, & desiderium veniant, illisque (id est imaginibus) saluacionem & honorariam adorationem exhibent, non, secundum fidem nostram, veram latram, & infra, hunc honorem declarans, subdit, Imagines enim honor in prototypum resultat, & qui adoratur imaginem, in ea adoratur quoque descriptum argumentum. Vbi ponderanda est illa coniunctio, seu particula, quoque, nam, sicut ex illa superius colligebamus, quando adoratur prototypum, coadorari imaginem, ita hic recte colligi potest, quoties adoratur imago, in ea adorari descriptum argumentum, id est, exemplar. Huc etiam accedit doctrina Concilij Senonensis in decretis fidei, capit. decimo quarto, quae sic habet, Neque, dum Catholicis quisquam Sanctam Christi veneratur imaginem aliquod numen illi subesse putat, aut quasi Deum colit, sed ob recordationem filij Dei, ut in eius amore recalescat, eius imaginem videre desiderat. Et nos quidem, non quasi ante diuinitatem, ante imaginem prosternimur, sed illum adoramus, quem per imaginem, aut passum, aut in throno sedentem recordamur. Difficilius loquitur Concilium Moguntinum, capit. quadragesimo primo, dicens, Pastores nostri populum accurate moneant, imagines non ad id proponi, ut adoremus aut colamus eas (scilicet per se solas & absque exemplaribus.) Sed ut quod adorare aut colere, aut quarum rerum vtiliter meminis-*

A sudebimus per imagines recordemur.

Secundo afferuntur pro hac sententia varia Patrum testimonia, quorum verba referre prolixum esset & inutile, tum quia potissima eorum in Septima Synodo referuntur, & ex parte allata sunt a nobis Sectione praecedenti: tum etiam, quia in re nil aliud continent, quam quod in verbis Concilij Tridentini, & in definitione VII. Synodi continetur, scilicet, quod in imaginibus exemplaria adoramus, non in tabulis & coloribus honorem constituentes, sed illorum praedicantes gloriam, quos imagines referunt, ut ait Adrianus Papa in epistola ad Constantinum & Irenem, relata in secundo actu VII. Synodi, ubi alijs testimonijs & rationibus hoc confirmat. Et in actu tertio similia habet Theodorus Patriarch. Ierosolym. ubi adducit testimonium Basilij supra tractatum, & actu quarto est egregium testimonium Germani Patriarchae Constantinop. Et hoc etiam confirmat, quod saepe ab his Patribus dicitur imaginibus exhiberi honorem per recordationem & memoriam exemplarium, nimirum quia honor ipsorum non potest feceri, quando imagines coluntur, ut videre licet in citatis locis, & in verbis Epiphani, quae actu sexto, tomo secundo habentur, & referuntur in capit. Venerabiles. de consecrat. distinctione tertia ubi in summa dicitur, licet in recordationem & memoriam prototyporum honorifice adorenur imagines, non tamen ob id illis gloria exhibetur. Rursus est frequens alio loco, quae hoc magis declarare videtur, scilicet imaginum adorationem non contineri in ipsa, sed ad eos transire, quos representant. Sic loquitur Photius Patriarcha in libris de septem Synodis, circa septimam, cuius illa sunt verba notanda, Neque enim in illis (scilicet imaginibus) consistimus, honoremque & adorationem concludimus, neque ad alios diuersos & varios fines distrahimus, sed per diuersum & singularem ipsorum cultum & adorationem, quae centis, saecula, conuenientique, ac minime diuisa ratione annuimus, nos ad inuisibilem illam, singularemque vnicam diuinitatem dirigimus. Et Basilus citatus sectione praecedenti, id eo dicit, imaginis & Imperatoris vnam esse adorationem, & non diuidi imperium, quia imaginis honor ad exemplar transit. Quod etiam dicit Damascenus libro quarto, de fide, capit. 17. & libro 4. cap. 12. & orat. 1. & 3. de imaginibus: & hoc postremo loco citans Athanasium addit, exclusionem seu negationem alterius adorationis, dicens. Quemadmodum Iacob cum esset & vita discessurus fastidium virge Ioseph adorauit, non virgam ipsam honorauit, sed eum, qui virgam tenebat, ita nos Christiani non alia ratione imagines colimus, nisi quemadmodum etiam cum filios nostros & patres osculamur, ut animi nostri desiderium inducimus. Sic etiam Leontius Dialog. 5. cit. in VII. Synodo actu quarto. Manifestum est (inquit) quod Iacob lignum non adorauit, sed per lignum Ioseph, quemadmodum non per crucem Christum: Eadem est sententia Augustini, libro tertio de doctrin. Christian. capit. 9. ubi in vniuersum loquens de signis sacris, ait, veros Dei cultores non debere in eis histere, sed ad signata transire. Et Gregorius libro septimo, epistola 33. & Greg. 109. simpliciter explicat hanc adorationem imaginis per recordationem, ita ut tota ad prototypum redat: & hoc sensu lib. 9. epi. 9. negat, adorandas esse imagines, scilicet nisi in eis Deus aut Sancti adorentur, & eodem modo loquitur Hieron. Dan. 3.

Tertio argumentum ratione, applicando illam, qua D. Thom. hic vsus est: idem est motus in imaginem, & in id cuius est imago, ex quo principio D. Tho sic colligit, Dupliciter potest considerari imago. Vno modo, vt res quaedam, & vt sic, alius est motus in ipsam, quam in rem representatam, sub hac tamen ratione non est imago digna aliqua adoratione, cum sit res inanimata: alio modo consideratur imago formaliter vt imago est, id est, vt refertur in

per se primo tendit in Christum, in imaginem vero concomitantem, & propter ipsum, ergo hæc adoratio honesta est, & recte rationi consentanea. Et confirmatur, quia supra ostensum est, quamvis creatura non possit per se primo adorari latrā: posse tamē coadorari, sicut humanitas Christi coadoratur Verbo, & purpura Regis coadoratur honore regio.

Obiatio.

Responsio.

Dices, hoc habere locum in ijs, quæ aliquo modo vnum constituunt cum persona adorata, imago autem non facit vnum cum exemplari. Sed hoc nihil obstat, quia imago, & exemplar sunt vnum habitudine, & apprehensione, exemplar enim in imagine representatum, adoratur quidem in suo vero esse, quasi denominato tamen, & vestito imagine, & ita per modum vnius obiecti, & ipsum per imaginem, & imaginem cum ipso, vno motu adorantur.

Obiatio.

Gabriel.

Sed virget Gabr. quia licet exterius vnus motus appareat, interius tamen reuera sunt duo, quia alia est existimatio Christi, alia imaginis, ille enim, vt Deus; hæc, vt imago Dei adoratur, vnde in voluntate etiam erunt actus diuersi, aut si fortasse aliter vnus est, ratione tamen formali distinguuntur. Respondetur quod ad intellectum attinet quamvis possit interdum exemplar, & imaginem distinctis conceptibus, & per modum plurimum rerum concipere: tamen etiam potest per modum vnius obiecti apprehendere prototypum, verbi gratia, Christum in imagine: & hic modus concipiendi interuenit in hac adorationis modo, qui nō solum doctis, sed etiam indoctis fidelibus, communis, & vulgaris esse videtur. Vnde fit etiam, vt sicut vnico corporis motu, ita etiam vnico voluntatis actu homo feratur ad colendum illud obiectum: neque oportet in tali actu rationes formales distinguere, quia ratio formalis obiecti eius vna est, licet in materiali obiecto sit aliqua diuersitas, sicut in adoratione Christi, & humanitatis, Regis, & purpuræ, sæpe explicatum est.

Illatio.

Ex hac conclusione, vt res distinctas explicetur, infero primo, in hoc genere adorationis & per hunc actum directe ac primario adorari Christum seu personam in imagine representatam ob propriam excellentiam, quam in se habet. Ita declarant hanc adorationem prædicti autores & manifeste sumitur ex citatis Patribus, statim referendis, & aperte conuincitur fundamentis prioris sententiæ, quia hæc adoratio est perfecta latrā, verbi gratia, ergo necesse est, vt ad personam dignam tali adoratione directe terminetur, quia talis adoratio incommunicabilis est alteri. Item per hanc adorationem, non solum proficitur homo, id, quod adoratur, representare Deum, sed etiam esse Deum, & redemptorem vel supremum dominum suum, alias non esset vera & suprema latrā, hæc autem professio, seu significatio, vera non esset, nisi talis adoratio ad personam representatam, directe ac primario tenderet: & hoc declarat Ecclesia, quando adorando crucem ita ad illam loquitur, sicut ad Christum.

O Crux aue spes vnica

Hoc passionis tempore

Auge piis iustitiam,

Reisque dona veniam.

Præterea hoc declarat fundamentum, quo D. Thom. hic vtitur ex illo axioma Aristotelis lib. de memor. & reminis. Idem est motus in imaginem, & in id cuius est imago. Vnde infero, motum adorationis imaginis, vt imago est, in exemplar terminari, quod Patres aiunt, honorem imaginis ad prototypum tendere: si ergo hic motus seu honor, sit perfectus in illo ordine, necesse est, vt ad exemplar terminetur tanquam ad rem per se primo ac principaliter adoratam.

Illatio.

Secundo infero, per hanc adorationem adorari etiam imaginem, nō solum actu externo, qui ad adorationem non sufficit, sed etiam interiori motu

Fr. Suarez, Tom. 1.

& intentione adorantis, atq; non ita abusive tantum, sed vere ac proprie. Hæc est in primis mens D. Thom. alias nō satis explicuisset aliquam veram adorationem imaginis, quia non declarat alium modum adorandi illam: & hoc declarauit Paludanus, dicens, verè adorari imaginem, & in se, licet non propter se, sed propter exemplar, & eodem actu, quo exemplari: & in hoc æquiparat adorationem imaginis adorationi specierum altaris, & reliquiarum: & hoc declarauit Capreolus dicens, Christum & imaginem esse vnum totale obiectum talis adorationis, quod etiam dixit Ferrar. Hoc etiam probant testimonia Conciliorum adducta, adiunctis his quæ scēt. præcedenti diximus: nam simpliciter docent, imagines, esse adorandas, quod de vera & propria adoratione intelligendum esse ostendimus: & rursus declarant, adorationem imaginum potissimum fieri adorando exemplaria in imaginibus, seu per imagines exemplaria: ergo sentiunt, talem adorationem non ad exemplaria nuda (vt ita dicam) vestita imaginibus: & consequenter ad imagines vt coniunctas exemplaribus terminari. Ad quod confirmandum ponderari possunt verba definitionis VII. Synodi act. 7. *Qui adoratur imaginem, in ea quoque adoratur descriptum argumentum*: vim enim quandam & energiam habet illa coniunctio & particula *quoque*, qua denotatur, non solum adorari vnum in alio, quasi in præsentia alterius, sed etiam vnum cum alio, ita vt vtrumque vere adoretur. Quapropter, ad intelligendos autores cauenda est æquiuocatio terminorum: interdum enim dicunt, hæc adoratio est imaginem per se, seu in se adorari, vt declarant, non esse abusu tantum, sed veram & propriam, interdum vero dicunt, illam adorari concomitantem, vt declarant, non esse ipsam obiectum, quod per se primo adoratur, sed coadorari tantum primario obiecto: & in eodem sensu dicunt interdum, adorari per accidens, vt patet ex Capreol. supra: & fortasse eodem sensu locutus est Henricus quod lib. 10. q. 6. nam apud Philosophos per accidens moueri seu denominari dicuntur, quæ concomitantem, vel tanquam partes, vel tanquam accidentia mouentur, licet in se vere afficiantur motu, quod maxime est in vsu, quando vnum alteri accidentaliter coniungitur, vt in superioribus tactum est. Ad tollendam ergo vocis æquiuocationem, dicimus, imaginem vere ac proprie adorari seu coadorari suo exemplari: & hoc modo vna adoratione cum ipso coli.

Tertio infero, totam rationem huius adorationis esse excellentiam prototypi, quæ & ipsum, & imaginem eius adoratione dignam reddit: exemplar videlicet per se, & propter se; imaginem vero propter exemplar. Hæc etiam est certa veritas, quum illis verbis declarauit Concilium Tridentinum sess. 25, dicens, *Imaginibus debitum honorem, & venerationem impertiendam, non quod credatur in se aliqua in eis diuinitas propter quam sint colenda, sed quoniam homines qui eis exhibentur, referunt ad prototypa, quæ representant*. Et hoc etiam conuincunt fundamenta eorum, qui negant imagines proprie adorari: nam saltem probant, non adorari propter excellentiam quæ in ipsis sit: & hoc sensu ostendimus supra, omnem adorationem imaginum esse respectiuam.

Quarto inferitur, hanc adorationem imaginis Christi, verbi gratia, proprie esse latrā ex habitudine ad obiectum primarium, seu personam quæ per se primo adoratur, nam ex habitudine ad illam, & ad excellentiam eius prout in ipsa est, habet, quod sit perfecta & summa adoratio: quam vox *latrā*, supposito vsu in rigore significat. Quia tamen ille actus qui vnus est, & indiuisibilis, terminatur simul ad imaginem cum prototypo, ideo vere dicitur talis imago vere adorari, adoratione latrā, sicut humanitas Christi vere dicitur adorari latrā, qua adoratur Christus, quamuis illa adoratio nō habeat quod

Yyy 2

fit

Satisfit
fundamen-
tis in con-
trarium.

fic latria ex humanitate, sed ex persona ipsius Christi quod statim magis declarabitur in solutionibus argumentorum.

Ad primum ergo fundamentum contrariæ sententiæ ex autoritate VII. Synodi vno verbo responderi posset, in illis locis non loqui Concilium de hac adoratione, qua imagines coadorantur cum prototypo, ut imagines sunt, sed quia ipse solus adoratur, ut res quædam sacra sunt: illa enim adoratio inferior est, ut sequenti sectione constabit. Ne tamen cogamur illam sententiæ & expositionem postea tractandam accommodare omnibus locis illius Concilij, possumus secundo respondere, ex paulo antea dictis, quamvis imago adoretur eodem actu latriæ, quo adoratur prototypus, tamen illum eundem actum esse latriam perfectam prout terminatur ad prototypum, prout vero terminatur ad imaginem non esse perfectam latriam, sed habere vim & rationem inferioris adorationis. Non quod hæc duæ rationes in illo actu secundum rem, seu ex natura rei distinguantur, sed tantum habitudine & præcisione mentis: sæpe enim contingit, eandem indivisibilem actionem respicere diversos terminos, & præcise conceptam per habitudinem ad unum vel alterum habere diversam rationem seu denominationem: sic eadem actio, prout est à Deo, est concursus primæ causæ, prout vero est à causa secunda, est efficientia eius: sic etiam, licet beatus eadem indivisibili visione videat Deum, & creaturas in Deo, nihilominus illa visio est beatitudo prout terminatur ad Deum, non vero prout terminatur ad creaturas; & similiter, iuxta probabilem opinionem, quod possunt Deus & proximus diligere eodem indivisibili actu, talis actus prout terminatur ad Deum, est amor super omnia, non vero prout terminatur ad proximum. Sic ergo, quamvis idem motus adorationis tendat ad prototypum in imagine, & ad imaginem propter prototypum, nihilominus ille actus respectu prototypi est proprie latria, quia illud respicit ut obiectum summe excellens & per se adorabile, respectu vero imaginis non erit tam perfecta adoratio, sed inferior veneratio, quia illo eodem actu non adoratur ut summum obiectum, sed ut aliquid ad illud pertinens, coadoratur illi. Quæ responsio magis in sequenti sectione declarabitur. Ex illa vero intelligitur, in re nullam esse diversitatem inter sententiam Concilij, & Divi Thomæ: nam Divus Thomas solum consideravit unitatem motus seu actionis, & ideo dixit, eadem adoratione latriæ, qua colitur Christus, adorari imaginem eius, quod verum est, quia est vnus indivisibilis actus: hanc autem unitatem adorationis non prætermisit Concilium, ut vidimus, quia tamen illam et vnica actione aliter adoratur exemplar, & aliter imago, illud per se primo & propter se; hæc concomitanter & propter aliud, ideo adorationem illam sub nomine latriæ simpliciter dictæ retulit ad solum exemplar, respectu vero imaginis dicit esse inferiorem adorationem.

Obiectio.

Dices. Ergo, saltem quoad modum loquendi non est simpliciter asserendum, imaginem Christi esse adorandam latria: Tum quia Concilium non ita loquitur, sed potius id negat; tum etiam quia illa adoratio, prout terminatur ad imaginem, non est latria: tum denique quia Sancti frequenter cum exclusione dicunt, solum Deum adorari latria. Respondetur, cum res iam constet, in usu vocum, prudentia opus esse, ne possit sermo, aut audientes in errorem inducere, aut scandalum aliquod gignere; & ideo attendenda est consuetudo & apprehensio, seu estimatio eorum coram quibus est sermo: nam in diversis sensibus utrumque potest affirmari, vel negari, & utrumque loquendi modus habet fundamentum in Concilio & usu Ecclesiæ. Et ideo inter sapientes recte loqui possumus, ut Divus Thomas loquitur, imaginem Christi adorari latria, quia in re ipsa vni-

cus est actus latriæ, quo ipsa cum exemplari colitur: & quia in hoc modo loquendi non significatur, adorationem illam habere perfectionem latriæ ex respectu ad imaginem, aut in imagine sistere, quatenus vere latria est, quod solum negavit Concilium sed significatur, adorationem latriæ completi adorationem imaginis, quod verum est; sicut absolute verum est, beatos videre creaturas visione beatifica, in quo non significatur, illam visionem esse beatificam ex habitudine ad creaturas, sed solum, visionem ipsam beatificam ad creaturas extendi. Unde, cum exclusive dicitur solus Deus adorari latria, tantum excluditur alia persona, ad quam possit per se primo illa adoratio terminari; non vero excluditur concomitantia, sicut cum solus Rex dicitur adorari honore regio non excluditur purpura & alia, quæ coadorari solent: sic ergo in presenti non excluditur imago, quæ cum suo exemplari coadoratur. nam reuera vnitissimus modus illam adorandi huiusmodi est, quamvis à Theologis subtiliter explicetur, à rudi tamen & indocta plebe facilius exercetur. At vero pro concione ad plebem oportet cautissime & discretissime loqui, ut omnis erroris & idololatriæ occasio vitetur; & ideo satis erit docere populum, imagines non propter se, sed propter personas quas representant, in honore haberi, & in ipsis imaginibus personas ipsas & adorari absque subtiliori discussione.

Propter hæc verba, & hanc responsionem, attulit mihi quidam modernus autor, quod scripserim, non esse prædicandum populo, imaginem Christi esse adorandam latria; & quod asseruerim D. Thomam non fuisse id concessurum, si VII. Synodum legisset. Sed neutrum horum ex hæcenus dictis colligi potest. Equidem D. Thom. ego valde probabile existimo, ipsum non vidisse septimam Synodum, cum eius mentionem non fecerit. Quod si vidisset, non mutasset quidem sententiam, nec fortasse loquendi modum, cum simpliciter verum sit, exposuisset tamen Septimam Synodum, suamque sententiam cum modo loquendi illius conciliasset. Quod vero ad concionandum coram plebe pertinet, non negamus, veritatem hanc prædicandam esse populo quatenus ad edificationem eius pertinere potest, sed tamen quia materia est lubrica & obscura, & in ea non solum sunt variz Theologorum sententiæ, sed errores etiam misceri possunt, ideo dicimus coram plebe caute & discrete esse loquendum, & potius esse rem ipsam explicandam sub communibus terminis qui à plebe concipi possint, quam sub terminis scholasticis, qui vix intelligi valeant.

Ad aliud fundamentum ex ratione sumptum, id responsum est, illo argumento recte concludi, imaginem per se solum non posse adorari illo cultu, qui exemplari secundum se debetur, non tamen probari, non posse coadorari simul cum exemplari illo eodem cultu quo adoratur exemplar. Et quoad hoc nihil refert, quod imago sit res distincta & inferior prototypo, aut quod esse representativum secundum se sit inferioris rationis, quam verum esse representativum: nam ob hanc causam ipsa imago inferiori quodam modo participat illam adorationem, seu ab illa attingitur: nam, licet adoratio vna sit, non est necesse, ut æqualiter cadat in omnia, quæ per illa coadorantur; sicut eadem adoratione, qua sanctus homo colitur, adorantur corpus & anima, non tamen æque, sed magis anima quam corpus: sic ergo imago adoratur quidem vna adoratione cum prototypo, non tamen æque ac prototypus. Atque hoc ipsum & nihil aliud probat confirmatio ibidem adiecta, quod adoratio imaginis respectiva est, quod verum esse censeo, etiam de illa adoratione, qua simul cum exemplari imago adoratur, quia imago nullo modo est adorabilis propter se, sed solum propter extrinsecam excellentiam. Neque inde necessario fit, adoratione imaginis

Hic si
aut ab
alio
videtur

matium, non obligat pro semper: sed tunc in eo modo adorandi nihil aliud omittitur, nisi directa exemplaris adoratio: ergo ratioe sui illa omisio non semper est mala, vel contra rationem. Altera vero pars antecedentis, scilicet, quod neque ut circumstantia talis actionis illa carentia mala sit, probatur, quia nullum potest excogitari præceptum, vel negatiuum prohibens talem circumstantiam, vel affirmatiuum præcipiens ut quotiescunq; adoratur imago propter exemplar, adoretur etiam exemplar directe & in se, tanquam obiectum quod: hoc enim præceptum neque ex sola ratione naturali ostendi potest, cum satis declaratum sit, posse vnam adorationem ab altera præcindi, & in vtriusq; reperiri honestam causam, & rationem adorandi sine coniunctione actuali alterius. Deniq; illa directa adoratio exemplaris non est necessaria, ut adoratio imaginis habeat debitum finem vltimum seu remotum quia ex se tendit in Dei seu prototypi honorem: neque etiam est necessaria, ut habeat debitum finem proximum, quia sine illa habet talis actus debitum obiectum formale, & materiale ut probatum est: finis autem proximus nihil aliud est, quam debitum obiectum actionis. Ergo ex solis principis rationis naturalis colligi non potest præceptum obligans ad hanc circumstantiam. Nec vero fingi potest, hoc præceptum iure positio additum esse, cum nec scriptum, nec traditum ostendi possit, nec consuetudine introductum. Quin potius (quod hanc veritatem maxime confirmat) frequenter tractamus imagines, aut alias res sacras peculiari quadam veneratione ac reuerentia, etiam si res in illis representatas directe & per se non veneremur.

Tertio argumentor in hunc modum: nam ex duplici fundamento existimari potest hic modus adorationis illicitus; prius est generale, quia nulla res inanimata proprie & in se adorari potest, ita ut interior affectus adorationis ad illam tendat, quantumvis sacra & sancta sit; aliud fundamentum esse potest speciale imaginum: nam, licet alie res inanimatae, quatenus sunt aliquo modo sacrae, adorari interdum possint, iuxta illud, *Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est*, imagines vero, ut res quaedam sunt, nullam habent sanctificationem, sed solum referunt prototypa: & ideo non sunt adorabiles, nisi ut imagines sunt, id est, ut actus referunt prototypa, quæ in ipsis principaliter adorantur. Neutrum autem ex his fundamentis firmum est. Et de primo quidem non immerito dixit Paludanus loco supra citato, esse absurdum principium, nihil irrationale esse adorandum in se: nam, ut vidimus in superioribus, sacra Scriptura iubet has res adorare, *Adorate scabellum pedum eius*, & eodem modo loquuntur Sancti, *Prosepe adora*, dixit Nazianzenus, & alia similia in superioribus adduximus: præsertim ex VII. Synodo, ubi sæpissime dicuntur hæc res adorabiles, & honorabiles, & earum adoratio comparatur cum adoratione sacrarum vestium, calicis, libri Evangeliorum, & similiarum rerum. Quæ comparatio fit in VIII. Synodo, canone 3. non potest autem vere ac proprie dici aliquid esse adorabile, aut vere ac proprie adorari, nisi in se adoretur, non solum actu externo, sed etiam ex interiori intentione adorationis & cultus, ut etiam est in superioribus ostensum: ergo omnino falsum principium est, rem inanimatam non esse in se adorabilem. Ratio vero est, quam insinuat Paludanus, quia, licet res inanimata non sit adorabilis propter se, ut omnes Theologi docent, & est per se notum, est tamen adorabilis in se propter aliud: hæc enim duo non repugnant, cum in altero obiectum materiale, in altero formale significetur, sicut esse potest veritas in se credibilis, non tamen propter se, sed propter aliud, & medium esse potest in se amabile, licet non propter se, sed propter aliud, sæpe ergo obiectum

A formale extrinsecum est materiale: atque ad hunc modum, licet res inanimata non sit adorabilis ratione sui, potest tamen esse adorabilis ratione alterius: & tunc affectus adorationis terminatur ad ipsam, ut in se vere adoratum, quod in tertio tom. de vasis, & aliis rebus sacris latius ostensuri sumus: ergo ex hoc capite non repugnat, imaginem, eo quod res inanimata sit, adorari prædicto modo, non ad orato prototypo ut obiecto quod adoratur, sed solum ut ratione adorandi, sic enim frequentius adorantur vasa, & alie res sacrae inanimatae, ut ex ipso vsu constat; & citato tom. 3. disput. 81. sect. 8. latius dicturi sumus.

Aliud fundamentum seu principium illius sententiae, quatenus in hoc distinguit inter imagines, & alias res sacras inanimatas, pugnat aperte cum doctrina VII. & VIII. Synod. qua imaginum adorationem rerum sacrarum adorationi æquiparatur: repugnat etiam cum doctrina Diui Thomæ 2. questione 99. artic. tertio, ubi inter res sacras, quæ veneratione dignæ sunt, numerat imagines cum reliquijs, & vas consecratum: repugnat etiam rationi, quæ ex eodem Diuo Thoma ibi artic. primo, sumitur. Nam res sacra efficiuntur ex eo quod ad diuinum cultum ordinantur: nam, sicut ex eo quod aliquid ordinatur in finem bonum, sortitur rationem boni, ita etiam ex hoc quod aliquid deputatur ad cultum Dei, efficitur quoddam diuinum, & sic ei quadam reuerentia debetur, quæ refertur in Deum. Sed imagines hoc ipso, quod ad Deum, vel Sanctos representandos deputatae sunt, sunt diuino cultui vel Sanctorum dicatae: ergo habent dignitatem, & sanctificationem rerum sacrarum; & tanquam res sacrae adorabiles sunt. Dicunt vero aliqui, hoc esse verum de quibusdam imaginibus, quæ speciali benedictione, consecratione, vel sacra vnctione, in Ecclesiâ sanctificari consueverunt. Cui sententiae fauere videtur Adrianus Papa in scripto de imaginibus, capite trigesimo nono, ubi, respondens hæreticis, qui Tharatham, & VII. Synodum reprehendebant, quod imagines sacris vasis æquiparauerint, inquit, falsum esse quod hæretici aiebant, imagines non sanctificari per aliquam sacram orationem, Quia vsus, (inquit) Sancta nostra Catholica, & Apostolica Romana Ecclesia fuit & est. Quando sacrae imagines, vel historia pinguntur, prius sacro Chrismate vnguntur, & tunc a fidelibus venerantur. Sed hæc limitatio non est in vniuersum necessaria; nam, licet possint imagines hoc caeremoniali modo (ut ita dicam) sanctificari, tamen hoc simpliciter necessarium non est, ut tanquam res sacrae habeantur & colantur, sed satis est, ut Dei, vel sanctorum cultui deputentur, ut ex ratione & doctrina Diui Thomæ citata constat: deputantur autem ex hoc, quod ad illos representandos instituuntur & assumuntur, ut Epiphanius significauit in VII. Synodo actione sexta tom. 4. in principio: ubi sic inquit, Typus salutiferae crucis, siue sacrae prece, siue dedicatione, apud nos honorabilis existit, satisfaciunt enim nobis figura. Ex quibus vltimis verbis colligitur generalis ratio, nam propria sanctificatio imaginis non consistit in aliqua benedictione vel vnctione, sed in representatione personæ sacrae, ad quam habet respectum ex hoc præcise, quod illius similitudinem gerit, & vice illius substituitur, ut Anastasius in eadem VII. Synodo, actione quarta significauit. Vnde ex vi huius representationis, & institutionis, habet imago aptitudinem ad illos sacros vsus, ad quos conferre potest: ergo hoc satis est, ut, tanquam res sacra, venerabilis existat: & ideo VII. Synodus non de benedictis, aut vnctis imaginibus, sed simpliciter de imaginibus ait, esse veneratione dignas: & sæpe exempla adhibet de imaginibus nulla speciali caeremonia sacratis, vel de cerea imagine, qua utebatur Chrysostomus, & de imagine à Nicodemo depicta, & simi-

Cum à prototypo præcisa imago adoretur, eadem quæ res alia sacra inanimata adoratione celiatur. VII. & VIII. Synod. D. Thom.

Quorumdā exceptio,

Improbatur.

Paludan.

Nazianz.

VII. Synod.

VIII. Synod.

& similibus: imagines enim ad Deum vel Sanctos representandos dicatur, hoc ipso inter res sacras inanimatas computandæ sunt: & ideo non minus sunt adorationis capaces, quam aliæ res similes Deo consuecrat.

Vltima nota sententia confirmatio.

Atque hinc potest vltimo hæc sententia confirmari autoritate, præsertim VII. Synodi, in qua frequentissime dicitur, imaginibus debere venerariam adorationem, qualis debetur rebus sacris, non tamen latriam, ut patet in act. secunda, post epistolam Adriani, & sæpissime in 3. 4. & 6. ac denique in septima in ipsa met huius definitione, quæ definitio est accommodata proportionem intelligenda: nam mens Concilij est, imaginibus non debere adorationem omnino æqualem illi quæ debetur exemplari. Vnde respectu imaginis Christi intelligitur de latria propria ut verba sonant, respectu vero imaginum Sanctorum, intelligitur etiam de dulia, quæ ipsis Sanctis debetur: igitur ex doctrina Concilij adoratio imaginis, prout ad ipsam terminatur, inferior est adoratione exemplaris: illa autem inferior adoratio imaginis non potest esse alia, nisi illa, quæ est mere respectiva, & nititur in excellentia exemplaris tanquam in ratione adorandi, versatur autem circa imaginem ut in rem propter aliud adoratam. Duobus autem modis supra insinuat eludi potest hoc testimonium. Prior est, quod adoratio imaginis dicatur inferior, quia interna intentio cultus non cadit in ipsam, sed sola actio exterior circa illam versatur ex intentione colendi exemplar. Sed hæc responsio, ut supra ostendimus, falsam introducit doctrinam, multumque derogat imaginum venerationi: nam ex ea non solum sequitur, imagines minus coli, quam exemplaria, sed etiam sequitur, illas non coli, sed sola exemplaria, quia, sicut adoratio exterior, nisi ex intentione cultus procedat, non est vera, sed ficta adoratio, si absolute consideretur, ita etiam respectiva non potest exterior actio esse vera adoratio alicuius rei, si nullo modo ex intentione colendi illam, sed aliam, procedat: multo minus dici potest honoraria adoratio eiusdem rei, si non ex intentione adorandi illam procedat: cum tamen dicta VII. Synodus dictam inferiorem adorationem, honorariam imaginis adorationem appellat, quæ omnia in superioribus latius perpendimus.

Alia responsio est, appellare Concilium inferiorem, illam imaginis adorationem, quia, licet procedat ex intentione colendi exemplar in imagine & per imaginem, tamen illam et intentionem inferiori modo attingit imaginem, quam exemplar, etiam si verumque directe attingat, & ut obiectum, quod adoratur. Atque ita fit, ut Concilium non doceat, imagines posse adorari aliqua inferiori adoratione qua in re ipsa non colatur principaliter, directe, & ut quod, ipsum exemplar. Sed quamquam hæc expositio improbari non possit, ut etiam in superioribus diximus, & ideo conuincit etiam non possit, Concilium formaliter & expresse sententiam nostram definiuisse, nihilominus tamen ex doctrina Concilij, etiam sic exposita, per consequentiam satis probabilem inferre possumus quod intendimus. Nam, si imagines vere ac proprie adorari possunt aliqua intentione cultus, quæ ad illas terminatur, & ut sic inferior est intentione adorandi exemplar propter se ipsum: ergo illa intentio concepta sub illa præcisa ratione inferioris adorationis, non attingit exemplar in recto & ut quod, sed in obliquo tantum & ut quo: ergo, sicut illa adoratio a nobis mente præscinditur, & concipitur ut inferior, ita etiam potest re ipsa exerceri sola, & sine concomitantia vel identitate perfectioris adorationis, quæ ad exemplar in recto, & ut quod, terminetur. Hæc vltima consequentia (reliqua enim omnia clara sunt) probata, ut existimo, sufficienter est, illis rationibus, quibus

A ostendimus, hunc modum adorationis inferioris, non solum cogitatione, sed etiam re ipsa, præcise a superiori, & esse possibilem, & esse honestum. Et ex solutionibus argumentorum contrariæ sententiæ id etiam euidenter constabit. Et confirmatur ex verbis D. Tho. 2.2. quæst. 99. art. 1. dicentis. Ex hoc quod aliquid deputatur ad cultum Dei, efficitur quoddam diuinum, & sic et quoddam reuerentia debetur, quæ refertur in Deum. Et inferius art. 3. in hoc ordine ponit imagines & earum venerationem. Satis autem significat Diuus Thomas in prædictis verbis, illam reuerentiam, quæ his rebus sacris debetur, referri quidem in Deum, non tamen esse eandem, neque tantam, quanta est illa, quæ ipsi Deo propter se debetur. Vnde particula illa *quoddam reuerentia*, diminuens esse videtur, seu distinguens hanc reuerentiam ab illa quæ ipsi Deo secundum se debetur: & eandem vim habet illa particula, *quæ refertur in Deum*, & illa quæ est in artic. 3. scilicet, *in quibus* (rebus videlicet sacris, vel reliquijs) *persona Sanctorum quoddammodo venerantur*, id est, ut ratio venerandi tales res. Et confirmatur, nam propter hoc in dicto artic. 3. dicitur sacrilegium quod fit irreuerenter tractando vasa sacra aut imagines, ab illo quod fit contra ipsas personas sacras, & dicit illud prius esse minus graue, ergo similiter sentit, reuerentiam illam esse distinctam & inferiorem.

Dicit fortasse aliquis, his rationibus & testimonijs recte probari, posse imaginibus aliquam reuerentiam vel venerationem exhiberi, etiam si talis actus exemplar directe & ut quod non adoretur: illam tamen reuerentiam imaginis non esse adorationem. Hunc modum dicendi insinuat Bonatiem: *Distinctione 9. art. 2. quæst. 4. ubi distinguit duplicem honorem, vnum venerationis, alium adorationis: hunc posteriorem dicit tantum polleat rebus rei rationali, sicut & orationem: nam adoratio (inquit) quædam oratio est ad aliquem ordinatam: nam adorare idem est, quod ad aliud orare: priorem autem modum venerarij honoris dicit polleat tribui creaturæ irrationali, quia solum exhibetur in signum alicuius nobilitatis vel dignitatis, quæ non requirit cognitionem: negat tamen hunc honorem esse adorationem: & loquitur de adoratione reliquiarum vel aliarum rerum sacrarum: nam imaginibus etiam hunc honorem venerationis negare videtur: sed solum illis concedit adorationem, quæ in exemplar directe refertur: tamen iuxta doctrinam superius traditam, cum imagines inter res sacras computentur, si distinctio illa bona est, etiam in cultu imaginum locum habebit. Veruntamen illa distinctio primum sine fundamento data est, quia nulla est ratio, cur adoratio omnis ad solam intellectualement naturam referri possit, magis quam veneratio: neque est verum, omnem adorationem esse orationem: nam, quidquid fit de etymologia vocis adoratio, quam alij a verbo orandi, alij a nomine ador, quod frumentum sacrificijs destinatum significat, desumunt, tamen impositio vocis, non est facta ad significandam orationem ut sic, seu sacrificium ut tale est, sed ad significandum in genere quodlibet signum reuerentiæ vel submissionis alicui rei exhibitæ: ergo, licet oratio ut oratio possit solum ad naturam rationalem dirigi, adoratio tamen latius patet, & æque extendi seu communicari potest ac veneratio seu reuerentia. Accedit, ac maxime virget quod illa distinctio expresse reprobata est in VII. Synodo: nam in Actione 4. cum relatum esset dictum Anastasij Episcopi Theopoleos, *Quid aliud est, quam honoris altius exhiberi veluti emphasi, adoratio? ex hac sententia ita colligit Tharastius: Omnes igitur, quæ sacras imagines venerari consentiunt, adorationem autem recusant, a sancto Patre tanquam hypocritæ redarguntur. Si ergo rationes factæ probant, reuerentiam & venerationem aliquam exhiberi posse imaginibus,**

in actu exercito ipsum exemplar: & sub hac tantum ratione adoratur: at vero sub hac consideratione, non solum potest esse vnus atque idem motus adorationis imaginis, & prototypi, sed etiam necesse est vt sit vnus: quia non potest imago considerari vt relata ad prototypum, quin adoratio, quæ in illam vt sic tendit, terminetur ad prototypum. Secundo imago est res inanimata: ergo non est adorabilis sola sine exemplari. Probatur consequentia, quia res inanimata non est capax honoris, neque adorationis per se solum sine consortio alicuius rei rationalis, tum quia honor referri debet ad rem intelligentem, alioquin vanus est, tum quia adoratio non potest rationaliter tribui nisi superiori alicui, vt superior est: res autem irrationalis per se sola semper est inferior homine.

Dices, rem irrationalem solum non esse propter se adorabilem, nihilominus tamen adorari posse propter extrinsecam excellentiam. Sed contra hoc obstant duo. Primum est, quia vel illa extrinseca excellentia conferat imaginem aliquam dignitatem, qua faciat eam homine superiorem, vel non confert. Primum dici non potest absque stulto errore. Si autem dicatur secundum: ergo illa extrinseca excellentia nihil confert, vt imago per se solum digne possit ab homine adorari. Quomodo enim potest fieri, vt homo se se submittat & seruiat rei inanimatæ propter extrinsecam excellentiam? Secundum est, quia, vel excellentia prototypi est tantum remota ratio adorandi imaginem, & sic oportebit, aliquam aliam propinquam rationem in ipsa imagine querere, vel est proxima ratio, & sic necesse est vt per illum auctorem per se primo ac principaliter ipsum exemplar adoretur, quia non potest esse proxima ratio adorandi, nisi in quantum ipsum est quod præcipue ac primario adoretur.

Atque hinc sumitur confirmatio suprà tacta, quia, si rectam intentionem adorantis spectemus, illa reuera non est adorandi imaginem, sed exercendi circa illam talem actionem externam, vt hoc modo per ipsam exemplar adoret: ergo seclusa adoratione exemplaris, nulla relinquitur honesta ratio adorandi imaginem, seu (quod idem est) seruendi rei inanimatæ.

Tertia ratio fit, quia adoratio est actus religionis: religio autem non potest exercere actus suos circa res merè irracionales, sed necesse est vt ad aliquam rem rationalem omnem suum actum præcipue dirigat: ergo idem est de actu adorationis: ergo non potest illum exercere circa imaginem inanimatam, nisi principaliter eum dirigat in rationale exemplar per imaginem representatum. Minor declaratur (cetera enim satis nota sunt) quia religio est pars potentialis iustitiæ, cum qua in eo conuenit, quod ad alterum ordinatur, & suo modo ei debitum reddit sicut ergo iustitia non ordinat actus suos, nec reddit debitum, nisi personæ rationis capaci, cui faciat æqualitatem, & contra actum aliquem ineat, vel debitum soluat: hæc enim sunt munera iustitiæ, quæ circa rem irrationalem intelligi non possunt: ita etiam religio semper operatur circa alterum, qui sit rationalis persona: ergo hoc ipsum necesse est in imaginem adoratione seruari, ita vt, qui decenter tractat imaginem, vel quouis modo eam veneratur, totum hoc faciat, vt rei in illa representatæ debitum cultum seu obseruantiam præstet: alioquin non exercet actum religionis vel dulci.

Quarta ratio sumi potest à contrario, nam qui irreuerenter tractat imaginem, primò ac per se non peccat in imaginem, sed in personam representatam: ergo idem dicendum est de adoratione: nam oppositorum eadem ratio est. Totumque argumentum, tam antecedens, quam illatio, sumitur ex Adriano Papæ in scripto imaginum cap. 8. & ex Athanasio citato in 4. act. VII. Synodi, & Damasceno dicta orat. 3. de imaginibus.

Secunda sententia est, licet verum sit, imagines non posse adorari nisi propter exemplar, nihilominus in se ac propriè adorari posse non adorato directè, vt quod, ipso exemplari. Hanc sententiam tenent in primis omnes auctores, qui negant, imagines posse adorari propriè eadem adoratione, qua adoratur exemplar: & alia docent, imagines adorari propriè aliquo cultu tam externo, quam interno, seu ex speciali intentione cultus illis accommodati. Ita opinantur Catherinus & Ayala, Gabriel etiam, quem Corduba sequitur, magis in hanc partem inclinat: censet enim probabile, adorationem imaginis posse fieri eodem actu interno, quo per se primò ac propriè adoratur prototypum, tamen etiam existimat probabile, vel probabilius, adorationem imaginis externam procedere ex diuerso actu interno. Ex quo manifestè inferitur (quamuis ipse aperte non declarat) posse vnum actum internum separari ab alio, & adorationem imaginis eecerci ex illo actu interno, qui ad illam dirigitur, quamuis simul non exerceatur alia intentio directè, ac per se colendi prototypum: non enim habent per se necessariam dependentiam aut connexionem, vt magis infra constabit. Ex autoribus verò, qui admittunt, posse imagines adorari cum prototypis, tenet nihilominus posse sine illis alio genere cultus adorari, Sander. lib. 2. de imaginib. cap. vlt. & Albertus Pighius libr. 8. cont. Erasimum, & Bellarm. lib. 2. de imaginib. cap. 21. & 25. ex antiquioribus vero scholasticis nihil certum in hac re colligi potest, vno vel altero excepto: nam verba eorum æquinoca sunt, vt ex dicendis constabit, multum verò fauent omnes, qui dicunt, imaginem esse verum obiectum adorationis, quamuis partialè, vt Capreol. & Ferrar. & Maior, qui etiam ad mittit adorationem respectiuam imaginis. Palud. etiam dicens, esse absurdum principium, nihil irrationale esse adorandum in se: destruit totum fundamentum contrariæ sententiæ. Atque hæc opinio vera est, & tam certa, quam est certum imagines non abusiue tantum & improprie, sed verè ac propriè adorari. Et, quia de huius posterioris propositionis veritate ac fundamento satis à nobis dictum est in sect. 3. hic solum curabimus demonstrare huius illationis necessitatem: quam existimo adesse euidètem, vt qui sinistrè senserit de sententia Durandii afferentis, imaginem tantum abusiue adorari, aut de sententia aliorum (quæ in re eadem est) dicentium, circa imagines versari tantum actionem externam adorationis, non tamen adeas dirigi vilo modo intentionem cultus, non possit negare aliquam adorationem imaginis esse possibilem, & licitā, quæ ipsum exemplar non comprehendat tanquam obiectum per se primò adoratum. Duo igitur ex prædicto fundamento à nobis ostendenda sunt. Primum, hoc genus adorationis esse possibile. Secundum, esse licitum.

Primum probatur ex generali modo operandi nostræ voluntatis, & intellectus: nam potest quilibet ex his facultatibus tendere in aliquod materiale obiectum propter aliud vt quo seu vt formale, etiam si actum non tendat in illam rem, quæ est formale obiectum, tanquam in rem seu materiam circa quam proprie versetur, quæ solet dici obiectum quod, ergo etiam in præsentè intentio adorandi potest versari circa imaginem vt obiectum quod, seu rem adoratam propter exemplar vt rationem adorandi, quamuis directè non intendat adorare ipsum exemplar, vt rem directe adoratam. Antecedens probatur primò exemplis, tum in intellectu, nam fidelis assentitur veritatibus fidei, nixus diuino testimonio & veritati infallibili ei⁹ vt rationi formali, quamuis eo actu quo credit rem reuelatam, non credat, vel Deum esse primam veritatem infallibilem, vel Deum hoc reuelasse. Idem dicunt, Dialectici de actu scientiæ, qui nititur præmissis vt rationi

Yyy 4 assen-

assentiendi, quamvis non feratur directe in ipsas A
præmissas tanquam in obiectum scitum seu iudica-
tum per illum actum; tum etiam in actibus volun-
tatis, ut in amore, quo amatur una res propter al-
iam ut propter rationem amandi extrinsecam,
qualis est aliquis amor, quo amatur proximus pro-
pter Deum; item in pura electione medijs propter
extrinsecum finem, quæ directe non versatur circa
finem, ipsum volendo, sed tantum in obliquo ipsum
respicit tanquam rationem volendi media, sic ergo
contingere potest in adoratione imaginis propter
exemplar. Nec refert, differentias veluti materiales
assignare inter hunc actum, & ceteros, v.g. inter
electionem medijs, & voluntatem adorandi imagi-
nem: non enim contendimus, hunc actum esse in o-
mnibus eiusdem rationis cum ceteris, aut esse pro-
priam electionem, sed argumentamur à paritate ra-
tionis, ut si in electione vel alijs actibus potest
esse motus voluntatis in unam rem propter aliam,
etiam si directe non tendat in id, quod est ratio ten-
dendi in aliud, tanquam in obiectum quod, sed so-
lum quasi oblique ut in rationem tendendi, ita id
possit accidere in actu adorationis imaginis: nulla
enim ratio hætenus reddita est, cur hoc magis in
adorationis actu repugnet, quam in ceteris, præfer-
tim, cum non agamus nunc de potestate morali, id
est, an liceat, vel non liceat, sed simpliciter de po-
tate sic operandi. Quin potius in absoluta adora-
tione existimant multi id accidere: nam, cum ado-
ratur Rex propter dignitatem Regiam, persona est,
quæ per se, & ut quod, adoratur. Regia autem digni-
tas non proprie est quod adoratur, sed est quæ Rex
adoratur, seu ratio adorandi: quod si fortasse talis
dignitas coadoratur cum persona, quia est intrinse-
ca ratio adorandi in extrinseca ratione, etiam illud
non erit necessarium, sed satis erit, quod indirecte
& oblique adoretur.

Secundò potest probari ratione illud antecedens
assumptum, quia voluntas tendit in suum obie-
ctum prout propositum per intellectum, sed potest
intellectus actu cogitare & proponere unam rem
ut amabilem, vel honorabilem, ratione alterius, ad
quam habet habitudinem, non considerando rem
illam, quæ est terminus talis habitudinis, ut per se
amabilem vel honorabilem: nam prior considera-
tio non pender intrinsece ex hac posteriori: nam, li-
cet fortasse virtute, vel quasi in habitu illam suppo-
nat, vel includat, non tamen semper requirit illam
formalem & expressam considerationem, ut licet
homo apprehendat proximum ut amabilem propter
Deum, non oportet ut actu & formaliter consideret
Deum esse amabilem propter se, aut quantum vel
quomodo amandus sit, sed satis est, quod virtute &
implicite illud includat: ergo & voluntas potest re-
dere directe in eam rem, quæ propter aliam amabi-
lis, vel honorabilis iudicatur, non tendendo directe
in alteram, quæ est terminus illius habitudinis, sed
tantum oblique ut in rationem tendendi in aliam,
ut in exemplo posito de amore potest voluntas ex
charitate amare proximum ut quid Dei est, ac pro-
pter Deum, non amando tunc directe & formaliter
Deum ut obiectum per se & super omnia amatum:
sic ergo in actu adorationis, prout à voluntate pro-
ficiscitur, accidere potest si semel supponamus pos-
se intellectum representare unam rem & honora-
bilem propter extrinsecam excellentiam alterius,
ad quam dicit habitudinem, siue id possit vere iudi-
care, siue tantum ex errore ut postea videbimus.

Tandem hoc ipsum declaratur ex illo principio,
quod imago proprie adorari potest simul cum ex-
emplari per se primo adorato, nam in illo adorandi
modo, necesse est ut intercedat cogitatio de ipso
exemplari ut propter se digno veneratione, & si-
mul de imagine ut colenda propter exemplar, ita
ut, & illud in ipsa ac per ipsam, & ipsa propter illud,

per modum unius adoranda apprehendantur, quia,
nisi huiusmodi obiecti propositio antecadat, non
potest voluntas vere ac proprie tendere in totum il-
lud: sed nihil repugnat, ut intellectus consideratione
præcendat illud obiectum, vel ex libertate ho-
minis, vel (quod frequentius accidit) ex naturali
inadvertentia, seu quia occurrit aliquid excitans ad
unius considerationem & non alterius: simili ergo
modo poterit voluntas moveri in obiectum, prout
consideratum est. Atque hunc modum apprehen-
sionis vel imaginum, vel aliarum rerum sacrarum,
satis (ut opinor) ipsa experientia ostendit: visa enim
imagine, etiam si illam apprehendamus ut rem sa-
cram & reverenter tractandam, non tamen semper
statim cogitamus explicate ac formaliter de Christo
v.g. in ea representato, ac de excellentia vel divi-
nitate eius, propter quam summe venerandum est:
est ergo ex parte intellectus non solum possibile,
sed etiam facilis ad intelligendum hic modus con-
siderationis: erit ergo etiam ex parte voluntatis
possibilis talis adorationis modus: nam supposita
obiecti propositione & voluntatis libertate, nulla
ratio cogitari potest, propter quam talis actus im-
possibilis sit.

Supereft, ut alteram partem probemus, scilicet
hunc actum esse rectum & honestum: hoc autem
probat per primo ex illo eodem principio, scilicet
imaginem cum prototypo posse licite adorari pro-
prie & in seipsum, quando adoratur, non adorato di-
recte prototypo, nec existimatur digna maiorive-
neratione, nec re ipsa afficitur maiori honore, quæ
cum adoratur simul cum prototypo, imò quodam-
modo minus solitur priori modo, quia in re actus
adorationis qui exercetur, minus perfectus est: er-
go, si adoratio coniuncta (ut sic dicam) licita est, et-
iam altera disiuncta erit licita. Et confirmatur, nam
utraq; nititur in excellentia prototypi, propter
quem adoratur imago, & hinc habet quod licita sit.
Quod vero cum illa coniungatur adoratio directa
exemplaris, materiale quid est, & per accitens in or-
dine ad honestatem adorationis imaginis, si aliquid
fieri potest, ut exemplar sit ratio adorandi, etiam si
non sit obiectum quod per se primo adoratur, quod
fieri posse ostendimus. Secundo argumentor, quia
in illo adorandi modo nihil assignari potest, quo
talis adoratio illicita sit, aut contra rectam ratio-
nem & aliunde, habet ille actus obiectum honestum
& rationi consentaneum: ergo erit talis actio honesta
& licita. Antecedens declaratur, nam in ea actione
duo considerari possunt, scilicet id quod sit, & id
quod omittitur: sit enim honorum imaginum propter ex-
emplar, & omittitur directa exemplaris adoratio, ut
proprijs obiecti adorati ut quod: sed illud primum
per se loquendo non est malum, sed potius bonum
& rationi consentaneum, quia imago vere est hono-
rabilis propter exemplar, ut VII. Synodus sæpe
docet & supra retulimus; sed per illum actum hoc
modo adoratur: neque exhibetur illi maior honor,
quam fit ille quo ipsa est digna; neque propter aliam
rationem, quam fit illa, quæ in tali re inveniuntur
potest; neque demum ibi misceatur aliqua superfluitas,
aut falsæ existimationis significatio: quia per illam
adorationis notam non significatur, imaginem habere
in se excellentiam, ob quam fit digna absoluta
adoratione, sed solum habere respectum ad excel-
lentiam alterius ratione cuius adorabilis est: ergo
nihil positivè fit per eam actionem, ob quod potest
turpis aut irrationabilis existimari.

Deinde, quod in hoc genere adorationis omitti-
tur seu potius non fit, neque in se malum semper est,
neque ut circumstantia talis actus: ergo neque ex hoc
capite erit talis adoratio mala. Antecedens quoad
priorem partem declaratur, quia non semper tene-
mur exercere actum adorationis Dei aut alicuius
Sancti: nam præceptum adorationis, cum sit as-
sumptum,

ginibus, etiam dum in eis non colitur directe exenti. A
plur tanquam obiectum quod, etiam probant, simili
modo adorari posse imagines.

Consequen-
tiam.

Atque hinc infero primo, hunc actum, quo ado-
ratur imago isto modo, distinctum esse ab illo actu
quo imago coadoratur prototypo, quod per se primo
eodem actu adoratur. Probat facile ex differe-
rentia obiectorum: nam actus habentes obiecta di-
uersa distinctos esse necesse est: distinguuntur enim
ex obiectis: nam, cum ratio talium actuum confi-
stat in habitu ad obiecta, non potest habitu ad
esse eadem, si obiectum, ad quod terminatur, di-
uersum sit; neque actus potest esse idem, si distin-
ctam habet habitudinem ad distinctum obiectum:
sed hi actus habent obiecta diuersa; nam vnus pri-
mario tendit in exemplar vt in obiectum quod, in
imaginem vero concomitanter tanquam in p[ar]-
tem obiecti, vel aliquid simile: alius vero actus non
tendit directe in exemplar tanquam in obiectum
quod, sed solum in imaginem, exemplar vero solum
oblique attingit vt obiectum quo: ergo sunt actus
distincti inter se: est autem sermo de actibus internis,
nam exteriorem actum constat posse esse vnum, qui
ex sola diuersa intentione potest diuersam ratio-
nem adorationis participare. Et confirmatur primo,
nam actus adorationis, qui ita tendit in Chri-
stum, verbi gratia, vt nullo modo versetur circa
imaginem eius, distinctus est ab eo quo adoratur
Christus in sua imagine, & ipsa imago simul coado-
ratur, vt in superioribus dictum est: ergo maiori ra-
tione alij actus, de quibus agimus, distincti sunt.
Confirmatur secundo nam ille actus, quo directe ac
formaliter adoratur Christus in imagine, coadorna-
ta imagine, est vera & perfecta latría; alius vero ac-
tus, quo sola imago directe, & vt tota materia ado-
rationis colitur, Christus vero solum indirecte & vt
ratio adorandi non est latría simpliciter loquendo,
sed inferior, quaedam veneratio, vt ex VII. Synodo
ostendimus, & est certissimum, quia perfecta latría
non potest communicari creaturæ vt rei per se primo
adoratæ, vt ex distis in superioribus constat:
sunt ergo illi actus distincti.

An vero hi actus sint specie diuersi, vel tantum
numero, item an dicendi sunt distincti tantum in
esse naturæ vel etiam in esse moris, non multum ad
presens institutum refert, nam ad explicandum
modum huius adorationis satis nobis est, hos actus
esse re ipsa distinctos, & distincto modo respicere i-
psam exemplar, siue hic modus sufficiat ad distin-
ctionem specificam, siue non. Quibusdam autem
videtur non sufficere ad specificam diuersitatem,
quia illa diuersitas in obiecto est tantum materialis,
nam formalis ratio attingendi in vtroque actu est
eadem, scilicet dignitas & excellentia exemplaris.
sicut etiam actus quo solum exemplar in se colitur
absque imagine, & quo colitur in imagine & cum i-
magine, re ipsa & in indiuiduo distinctus est, non
tamen in specie. Alij autem videtur illa differentia
sufficiens ad specificam diuersitatem, quia, licet ex-
cellentia prototypi, in qua formaliter nititur vera-
que adoratio, sit eadem, tamen aliter est in persona
representata, aliter vero participatur in imagine: in
illa enim est vere ac formaliter, in hac vero tantum
habitudine quadam: vnde illam reddit simpliciter
excellenter, & dignam perfectæ & absolutæ ad-
oratione in tali ordine, hanc vero solum secundum
quid reddit excellentem, & dignam adoratione re-
spectiua: ergo hoc satis est ad specificam actuum di-
uersitatem. Atque hoc etiam confirmat id quod ex
VII. Synodo dicebamus, vnam ex his adorationi-
bus esse perfectam latríam; alteram vero minime
sed inferiorem. Vnde Damascenus orat. de Imagi-
nib. Adoratio (inquit) est submissionis & honoris nota, at-
que huius duplex est ratio; altera enim est, quam Deo, qui
natura solus adorandus est, latríaque dicitur; altera quam

propter ipsum Deum exhibemus, vel amicis & seruis eius,
vel quibuslibet Dei loci, vel templi eius, vel principibus a
Deo constitutis. Quo loco videtur aperte constituere
specificam diuersitatem inter adorationem Dei, &
rerum sacrarum, quæ Deo dicatæ sunt, inter quas,
vt diximus, computantur imagines: verba enim il-
la; atque huius (adorationis scilicet) duplex est ratio,
specificam rationem indicant: & in alijs etiam ex-
emplis, quæ adhibet, manifesta est specifica diuersi-
tas. Atque ex hoc etiam loco Damasceni licet obi-
ter colligere, hanc adorationem rerum sacrarum
vt templi, & calicis, &c. non terminari directe ad
Deum vt obiectum per se primo adoratum: alioqui
non distingueret illam à propria latría, qua adora-
tur ipse Deus. Vnde non est eadem ratio de distin-
ctione adorationis directæ ipsius exemplaris vel so-
lius, vel cum imagine, quia hæc differentia plane est
accidentaria, & in solo materiali obiecto secunda-
riè: nam primum idem est, cum eadem excellen-
tia propriè ac intrinsece: ac vero in alijs actibus est
discremen in obiecto directo & per se primo adora-
to, & in modo habendi seu participandi excellen-
tiam propter quam adoratur, qui modus refundit-
ur in obiectum formale talium actuum. Quapro-
pter probabilissimum est, reperiri specificam diuersi-
tatem inter hos actus.

Atque hinc etiam constat, hos actus differre in
esse naturæ, quia esse specificum est esse naturale ta-
lium actuum, id est, quo constituntur in sua phy-
sica entitate, & idem esse est quo respiciunt obiecta
sua. Quod vero prebatur de distinctione in esse
moris, potest esse ambiguum ex vocis æquiuocatione,
nam per esse moris intelligitur bonitas moralis
talium actuum, vnde necesse est ita distinguere in bo-
nitate intrinseca sicut distinguuntur in suo esse: nam
in actibus internis voluntatis ex se & ex obiecto in-
trinsece bonis, moralis bonitas vel nihil aliud est,
quam illud esse virtutis, quod talis actus habet à suo
obiecto secundum suam propriam speciem, quod
etiam est ipsum esse naturale eius, quo in tali specie
entis & qualitatis constituitur; vel certe, si bonitas
moralis aliquid dicit præter hoc esse, illud est pro-
portionatum ipsi esse & intrinsece consequens il-
lud: & ideo æque erit distinctum, vt verbi gratia,
si ponamus, bonitatem addere conformitatem ad
rationem, vel ad appetitum rectum, vel ad legem, hæc
etiam inuenietur diuersa in illis diuersis actibus,
nam aliter est debita Deo adoratio, quam imagini
eius. Nihilominus tamen quamuis hæc diuersitas
sit in ipso esse naturali & morali talium actuum,
quodammodo dici possunt habere quandam vni-
tatem moralem, quatenus vnus ex alio consequi-
tur, & per verumque tenditur ad completam Dei
adorationem tam in se, quam in sua imagine, vel
in qualibet aliæ sacra. Sicut electio pura in re qui-
dem distinctus actus est ab intentione, & distin-
ctam habet bonitatem, imo & distinctum meri-
tum, & nihilominus dici possunt complere mora-
liter vnum actum, quia complent vnam tenden-
tiam, & vnum perfectum motum in finem. In hoc
ergo sensu dici possunt illi actus habere vnitatem in
esse moris, ita vt illa determinatio, in esse moris, ca-
dat potius in vnitatem inuentam inter tales actus,
quæ est quasi collectiua vel respectiua, quam in ali-
quo esse intrinseco, quod sit idem vel eiusdem ra-
tionis in vtroque actu.

Addendum vero vltèrius est, huiusmodi actum
adorationis circa imaginem, ad eundem habitum vir-
tutis pertinere, ad quæ pertinet alter actus, quo ad-
oratur ipsum exemplar in se & propter se: sub qua
consideratione dici possunt illi actus habere vni-
tatem quandam in ordine ad habitum Ratio est, quia
vterque illorum actuum fundatur in vna & eadè ex-
cellentia prototypi; pertinet autem ad eandem vir-
tutem quæ primario inclinat ad honorandam per-
sonam

Idem habi-
tus exem-
plaris, &
imaginis
propter i-
psam ado-
rationem
inclinat.

Adoratio
imaginis
vt partialis
obiecti cum
prototypo,
& adora-
tio imagi-
nis solum
propter pro-
typum,
specie di-
uersa.

formam excellentem, consequenter etiam inclinare ad reuerenter tractandam imaginem talis personæ; & ideo, licet actus sint diuersi, principium tamen & radix vtriusque, qualis est habitus, idem est. Sicut supra dicebamus de actu, quo adoratur humanitas Christi præcisè concepta, propter hypostaticam unionem: & idem est de intentione & electione, nam virtus quæ inclinat ad intendendum aliquem finem honestum, inclinat etiam ad eligenda media, quibus est obtinendus. Et eadem ratione, iuxta sententiam grauioribus Theologis probatam, & diuinis literis ac Patribus consentaneam, eadem virtus charitatis, quæ diligit Deum propter se, diligit proximum propter Deum. Ita ergo eadem virtus colit exemplar propter se, & imaginem propter exemplar: nam, vt dixit VIII. Synodus can. 3. *Propter honorem, qui ad principalia ipsa refertur, etiam deriuatiue imagines honorantur & adorantur, vt Sanctorum Euangeliorum sacer liber, atque typus pretioso Crucis.*

Proponitur obiectio. Dices. Ergo hæc adoratio, quatenus versatur circa imaginem Dei, erit actus elicited à propria virtute religionis: erit ergo latria: nam latria & religio idem sunt, vt sentit D. Thomas 2. 2. quæst. 84. art. 4. Respondetur, hoc solum posse ad modum loquendi pertinere. Vox enim *latria* interdum sumitur pro habitu religionis, vt apud D. Thomam supra; interdum vero pro actu quodam speciali illius virtutis, continente supremam reuerentiam, & recognitionem supremæ excellentiæ absolute & simpliciter, vt constat ex VII. Synodo, vbi sæpe appellatur hæc latria, quæ fit in spiritu & veritate. In hoc ergo posteriori sensu, in quo Concilium loquitur, non sequitur, illum actum esse adorationem latriæ, quia idem habitus potest habere actus magis & minus perfectos. Iuxta priorem autem significationem concedi potest, illum actum esse adorationem latriæ, non quod ipsa adoratio sit latria, sed quod sit à religione seu latria, id est, elicita seu effecta ab habitu latriæ. Et iuxta hunc loquendi modum dicendum est, actus latriæ esse varios, & diuersarum rationum, & vnum esse alio perfectiorem: & hoc significarunt doctores, qui hanc adorationem vocarunt latriam inferiori seu secundum quid: alij autem vocarunt illum actum, *duliam*, non ea speciali significatione, qua adoratio Sanctis debita, & fundata in creata excellentia, vocatur *dulia*, sed ea significatione, qua omnis adoratio, quæ non attingit perfectionem supremæ & propriæ latriæ, *dulia* solet appellari, vt in superioribus explicuimus, tractando de adoratione humanitatis Christi. Et, quoniam VII. Synodus latriam simpliciter non vocat, nisi supremum illum cultum, qui diuinitati debetur, ideo simpliciter non est à nobis hæc adoratio appellanda latria, nisi cum explicatione vel limitatione. Et eodem modo philosophandum est de simili adoratione imaginum Sanctorum in ordine ad virtutem duliæ.

Fundamentum contra sententiam sensentis diuinationis. Superest respondeamus fundamentis contrariæ sententiæ. Ad primum ex locutionibus Conciliorum desumptum respondetur, in Concilijs hæc locutiones reperiri, imagines honorari, & adorari, propter exemplar: adorationem imaginis referri ad exempla: per imagines, & in imaginibus, adorari exemplaria: adorationem imaginis esse adorationem exemplaris: & alias similes, quæ eundem sensum reddunt; & his declaratis, facile intelligentur. Omnes ergo hæc locutiones, verificari possunt in vtroque modo adorandi imagines in hac & precedente sectione explicato. Et, quoniam de priori modo declarato sect. præced. nunc non est controuersia, de hoc posteriori manifestum in primis est, in illo adorari imaginem propter exemplar, quia illud *propter*, in rigore nihil aliud indicat, nisi rationem ob quam imago adoratur, quam constat esse exemplar, etiam in hoc modo adorandi, vt satis explicatum est: imò, si modus loquendi Conciliorum attendatur, illud *propter*,

non dicit semper rationem proximam adorandis, sed interdum etiam remotam, non etiam dicunt, Sanctos adorari propter Deum, vt statim referemus, cum tamen proximè non adoremus Sanctos propter Deum, sed propter inlicitum eorum, vt dixit Adrianus Papa in epist. lecta in VII. Synod. act. 2. prope finem: quia vero in imaginibus non est intrinseca excellentia propter quam honorentur, ideo, cum dicuntur adorari propter exemplaria, ratio proxima talis adorationis significatur. Rursus hinc h. totam hanc adorationem imaginis ad exemplar referri, quia moralis actus, potissimum refertur ad rationem & motiui, in quo proximè fundatur, quæ ratio non est intelligenda tanquam medijs ad finem; sed tanquam materiæ ad formam, seu obiecti materialis ad formale: sicut actus fidei, licet fortasse veritatem circa veritatem creatam vt materiam creditam, refertur ad veritatem increatam vt rationem credendi: & amor proximi ex charitate propter Deum, ad ipsum Deum eodem modo refertur: hoc ergo modo rectè intelligitur Concilia, cum dicunt, adoratio nem imaginis referri ad exemplar. Quanquam inter dum etiam abstractus loquuntur de quacunque relatione siue formali siue virtuali siue in rationem proximam, siue in remotam, vt statim referemus, & constat ex Damasceno lib. 4. de fide, c. 17. dicente, Beata Virginis, & aliorum Sanctorum honorem ad Deum referri, quod etiam affirmat Ambrosius lib. 6. afferens illud Lucæ 10. (vt ipse legit) *Qui vos honorat, me honorat, & Hieronymus epist. 53. afferens illud Matth. 10. Qui vos recipit, me recipit.*

Vnde etiam fit, tertiam propositionem optimè in hoc adorationis modo verificari, nimirum, dum adoratur imago, in ea, & per eam adorari exemplar: non enim necesse est, hoc intelligi de adoratione (vt ita dicam) formali, & proprii obiecti adorati vt quod, sed de virtuali, & de proximo moriui adorandi, ad quod totus honor transit: sicut qui proximum amat propter Deum, dei potest in proximo amare Deum: imò non solum in propinquo moriui, sed etiam in finem remoto locum habet hæc locutio: Sic enim dixit Christus, Matth. 25. *Quamdiu scilicet vni ex his fratribus meis minimis, mihi feceritis: & in actu adorationis ita etiam loquuntur Sancti citati, & Basilus orat. in Sanctos quadraginta Martyres: imò & in VII. Synodo hic modus loquendi expressè recipitur, vt ex Leontio in dialogo relato in act. 4. *Qui martyrem colit, Deum ipsum colit*, & simili modo loquitur Germanus in epist. ad Ioan. libi recitata. Quæ locutiones diuerso quidem modo dicuntur de Sanctis, ac de imaginibus, vt supra disp. 1. sect. 2. declaratum est: afferuntur autem à nobis, vt explicemus, ad veritatem illius locutionis non requiri vt res quæ in alia adorari dicitur, sit formale & proprium obiectum proximè adoratum vt quod, sed satis esse vt sit proxima & tota ratio adorandi: nam si sufficit quod sit finis vltimus, aut quod remotè tantum in ipsum honor deriuetur, multo magis sufficit quod sit tota ratio, totumque adorationis fundamentum. Vnde VII. Synod. in defin. 12. hæc duo simul coniunxit, *Imagines honor in prototypum referuntur, & qui adorant imaginem, in ea quoque adorant descriptam argumentum.* Nam, si vis illius verbi referuntur, expendatur, non significat propriū & formale obiectum, in quod proximè tendit adoratio, sed aliquid aliud, in quod ex proximo obiecto deriuatur adoratio. Eodem ergo modo verificari poterunt posteriora verba, quod in imagine adoretur exemplar. Ac tandem hinc planè fit, hanc ipsam adorationem imaginis, quam in hac sectione declarauimus, posse dici adorationem exemplaris, quia eo modo, quo in ea & per eam adoratur exemplar in imagine, illa est adoratio imaginis, non vt obiecti quod, seu materialis, sed vt obiecti quo seu formalis, & vt rei, in quam transit & refertur omnis hæc veneratio. Atque ita etiam fit, vt una*

ut una semper sit imaginis & exemplaris adoratio, A non quod hæc adoratio vno tantum modo, vel vno tantum genere actus perficiatur, id enim non est necesse, neque ex Patribus aut Concilijs sumi potest, sed quod, quandoque adoratur imago, illo eodem actu adoretur aliquo modo exemplar, siue in recto, & ut obiectum quod, siue in obliquo, & ut ratio adorandi; sicut in simili supra dicebamus, tractantes de vnica Christi Dei & hominis adoratione. Et ferè in exemplo simili hoc insinuat D. Thomas 2. 2. qu. 93. artic. 3. ad 3. ubi agens de adoratione hominis quatenus per naturam agens ad imaginem Dei, dicit, quamuis non semper referatur, seu terminetur actu in Deum, semper tamen redundare aliquo modo in illum, atque ita motum in imaginem semper esse aliquo modo in rem cuius est imago.

Iuxta hanc ergo interpretationem facillimum est omnia verba Conciliorum, quæ ibi referantur, ad hunc modum adorationis in hac sectione declaratum, accommodare.

Dubitatio. Queret tamen aliquis, quis reuera sit sensus Conciliorum, quia nec potest esse multiplex & æquiuocus (ut sic dicam) præsertim in definitionibus fidei, neque est verisimile, tantum intendisse hunc posteriorem modum, adorandi imagines docere, tum quia alias alter modus sine fundamento Conciliorum assereretur; tum maxime quia plura testimonia Patrum, quæ in VII. Synodo asseruntur, planè declarant priorem modum directè adorandi exemplaria in imaginibus, definitio autem totus Concilij facta est iuxta sensum & traditionem Patrum in eodem adductam: tum denique, quia verba citata, in omni rigore & proprietate magis indicant superiorem modum adorationis, quam hunc posteriorem. Si autem dicamus, Concilia fuisse locuta de priori adoratione, relinquitur hæc nostra sententia non solum absque fundamento, sed etiam virtute reprobata per generales definitiones, ut in illa prima obiectione tactum est.

Declaratio. Respondetur, vnum esse quod præcipuè intendunt docere Concilia, nempe imagines esse verè ac propriè honorandas & adorandas ratione exemplarium; hoc enim est, quod primo statuunt in definitionibus suis: & in hoc directè damnant Iconomachorum hæresim. Vnde consequenter aiunt, imaginum adorationem referri ad exemplaria; & hæc in illis honorari. Quomodo autem hæc adoratio exercetur, & an fiat vno tantum modo vel pluribus, & an exemplar & imago semper directè adorentur & ut obiectum quod, an vero interdum solum se habeant ut obiectum materiale, & formale, de his nihil definiunt Concilia, sed Theologorum disputationibus hæc relinquunt, quia non pertinent ad dogmata fidei, sed sub opinionem cadunt. Quia verò hic cultus imaginum varijs modis exerceri potest, ideo plura etiam dicuntur de hac adoratione præsertim in VII. Synodo, quæ interdum vnum adorationis modum, interdum alium declarant. Atque ex his factis declarata videtur doctrina Conciliorum.

Primum notandum. Ut tamè tota hæc materia magis intelligatur, duo aduertenda sunt, quæ ad intelligendas etiam non nullas Patrum sententias deferunt. Primum est, imaginem dupliciter considerari posse; primo, ut imago est in actu exercito (ut Caietanus loquitur) id est, ut actu exercet munus imaginis, quod est repræsentare prototypum: secundo considerari potest imago, ut res quædam sacra est; ita ut non consideretur imago solum ut talis res naturalis vel artificialis est, lignea, aut aurea, benè vel male depicta aut fabricata: nam hæc sola præcisa consideratio nullum adorationis genus fundare potest, neque sufficit ut res illa sacra censeatur: consideranda est ergo imago ut cultui diuino dicata, & in honorem Dei vel sanctorum instituta. Vnde, in hoc secundo modo, etiam consideratur imago ut imago est, non quidem in a-

Er. Suarez. Tom. 1.

ctu exercito, id est, quod actu exercet munus repræsentandi intellectui hominis exemplar, sed tantum specificatiuè seu relatiuè, quia consideratur imago ut est quædam res habens relationem ad tale exemplar, à quo participat quandam significatione, & quasi consecrationem, saltem per extrinsecam de nominationem.

Secundum. Secundo animaduertendum est quotiescunque imago sumitur in actu exercito in ordine ad adorationem, ita constitui vice exemplaris ut actu illud reuocet in memoriam, & proponat ut obiectum principaliter adorandum; & tunc adoratio, quæ exercetur, directè ac principaliter terminatur ad exemplar, ad imaginem vero concomitanter, & tanquam ad materiam proximam, in qua exemplar adoratur: & hic modus adorationis exercetur quotiescunque signa, aut verba quibus adoratio fit, talia sunt, vel tali modo sunt, ut absolutam adorationem continent, & ad rem viuientem, & per se dignam veneratione referri videantur. At vero aliquando imago non ita apprehenditur, ut actu repræsentet exemplar tanquam obiectum per se adoratione dignum, sed ut solum concipiatur tanquam res quædam sacra, & ad vsum religiosum instituta, & ideo reuerenter tractanda, siue hoc fiat per confusam conceptionem rei sacræ & religiosæ sicut apprehenditur calix aut vestis sacra, quæ non semper sub proprijs rationibus & muneribus concipiuntur ut reuerenter tractentur, sed tantum sub conceptu rei sacræ, siue concipiatur sub conceptu talis rei sacræ, quæ ob repræsentationem talis personæ cum debita veneratione tractari debet, in quo conceptu necesse est, aliquo modo concipi etiam exemplar, non tamen in recto tanquam obiectum adorandum, sed in obliquo tanquam formam extrinsecam, quasi sanctificantem imaginem, & reddendam illam veneratione dignam. Priori ergo modo dici potest imago perfecte exercere munus imaginis: & ideo adoratio, quæ illi muneris seu conceptioni responderet, dici solet propriè adoratio imaginis ut imago est. Posteriori autem modo quamuis etiam reuera imago ipsa concipiatur & adoretur, dicitur tamen adorari ut res sacra est, vel ut distinguatur hic modus adorationis à priori, vel quia ille modus similis seu proportionalis est in quibuslibet rebus sacris.

D. Doctores igitur, tum sacri, tum etiam scolastici, tractantes de imaginum adoratione, frequenter loquuntur de imagine ut actu exercet munus imaginis, & consequenter declarant, quomodo circa illam exercetur idem actus adorationis, qui circa personam rationalem exerceri potest & debet. Ideo autem de imagine sub hac consideratione frequentius loquuntur, quia illa est magis propria imaginis ut suum munus exercet: alia enim consideratio communis est omnibus rebus sacris. Item quia in illo actu potissimum apparet difficultas, quomodo possit circa imaginem inanimatam exerceri, cum propriam & absolutam patriam vel dulciem contineat: ac denique, quia hæc consideratio imaginis alteram non excludit, sed potius illam in se quodammodo complectitur, ut totum continet partem, nam, ut supra dictum est, quando sic adoratur imago ut imago quamuis directè ac primario adoretur prototypum, tamen etiam ipsa imago coadoratur, & circa illam versatur non solum externa actio, sed etiam intentio cultus, quæ ut ad imaginem spectat, inferioris adorationis rationem habet, quam ut fertur ad exemplar: atque ita in illa adoratione virtute & eminenenter continetur illa adoratio, quæ potest imagini tribui ut talis res sacra est, quod satis insinuant Concilia, quando adorationem imaginis, inferiorem vocant.

Ex his ergo facillimum erit, testimonia citata & omnia similia verba expendere ac intelligere: nam Concilium Tridentinum primum ac generatim docuit,

Explicitur
Cæcilij 17i
denarii te-
simonium;

Zzz

cuit,

cuit, imaginibus debitum honorem ac venerationem esse impertiendam; quod verum est, siue imagines, vt imagines, siue vt res sacrae, sumantur. Dein de verò declarat, qualis sit hæc adoratio prout ad imagines spectat, dicēs esse respectum in ordine ad exemplar, & ratione illius, q̄ etiam est verū, non solū de adoratione, quæ percipit tribuitur imagini vt res sacra est, sed etiā de illa, qua adoratur imago vt actu exercens munus imaginis: nam etiā illa, qua ex parte imaginis attingit, fit ratione exemplaris, & ad illud refertur. Postea vero declarat Conciliū, quomodo hæc imaginis adoratio in illa non sistat, sed ad exemplar transeat, quod potest quidē verificare de vtroq̄ modo adorationis: Concilium autem videtur voluisse declarare in illis vltimis verbis formalissimā ac perfectissimā adorationem imaginis, vt imago est, non quia necesse sit, vt, quotiescunq̄ reuerenter tractatur imago vt res sacra est, circa illam talis modo adorationis exerceatur, sed quia imago, vt imago, capax est huius adorationis, & explicare oportuit, quomodo talis adoratio honeste circa imaginē exerceatur, quia non tantum in ipsam, sed in Christum, aut sanctos directe tendit. Vel etiam possunt illa verba ad vtramq̄ adorationē proportionatē accommodari, nam quando imagines osculamur, vel coram eis caput aperimus, tantum vt res quædā sacrae sunt, sicut osculamur librum Euangeliorū, aut vestem sacram, Christum & sanctos veneramur in obliquo, vt sic dicam, seu in virtute, quatenus in eis est tota ratio sic venerandi imagines: quando vero coram imaginibus caput aperimus & procubimus, illo modo & affectu qui absolutam & perfectā adorationem continet, tunc in eis Christum & Sanctos adoramus tanquam primaria obiecta, ad quæ tēdit adoratio, & seruitutis affectus.

De verbis autē Concilij Niceni nihil addere oportet, nam eundem habent sensū, vt Concil. Trident. indicauit; & in superiorib. satis declaratum est. Solū est considerandum, cū Conciliū ait, imagines Christi & sanctorū dedicandas & habendas esse, quo per earū inspectionē, omnes qui contēplantur, ad prototyporum memoriam & recordationem & desiderium veniant, illisq̄ salutationem & honorariam adorationem exhibeant: nō esse sensum, imagines ita esse propter recordationē prototyporū, vt ipsa tantū prototypa in memoriā reuocata adorentur, nā particula illisq̄, nō refert prototypa, sed imagines, vt patet ex subiunctis verbis, non secundum fidem nostram, veram latrā: nam, si sermo esset de prototypo non excluderetur latrā in imagine Christi, v. g. in sequentibus verbis id magis explicatur, vt perspicuum satis est. Est ergo sensus, imagines propter hūc finē præcipuē institutas esse, vt repræsentent & in memoriā reuocent prototypa; & hoc modo adorationi eorum deferuiant: ex quo factū est, vt ipsæ etiam sint dignæ adoratione, quamuis minori & inferiori, siue hæc illis tribuatur simul cum prototypis, siue interdū separatim modo superius explicato. Quocirca, quamuis finis imaginū sit recordatio prototyporum, non tamen necesse est, vt semper & quotiescunq̄ homo illas videt, hunc finem seu actum exequantur: nam, licet ipsæ, quantum est ex se, ad hanc recordationem moueant, potest tamen homo non semper, aut non eodem modo talem repræsentationem attendere, & considerare, vt in superioribus declaratum est.

Atq̄ ex his etiam constat sensus verborum Concilij Trident. & ita eundem sensum habent. Videtur autem illud Concilium potissimum declarasse adorationē imaginis, vt imago est in actu exercito, propter rationes supra tactas, non tamen excludit adorationem imaginis vt rei sacrae, quæ & in altera continetur, & ad illam etiam possunt omnia illa verba Concilij applicari cum debita proportionē vt dictū est.

Verba autem Concilij Moguntini explicatione

indigent: nam quatenus in eis dicitur, imagines nō ad id proponi vt adoremus vel colamus eas, videtur contraria verbis definitionis VII. Synodi. Duobus ergo modis exponi possunt; primo, de adoratione absoluta, & quæ in ipsis sistat, propter aliquod numen, quod in ipsis sit, vt alia Concilia dixerunt; de hac ergo adoratione rectē dicit Concilium non proponi imagines vt sic adorētur; nō tamen voluit excludere adorationem respectiua, quæ necessario concomitatur, hoc ipso q̄ imagines institutæ sunt, vt per eas prototypa veneremur, vnde secūdo dici potest, si loquamur de proprio fine, propter quem imagines instituantur, & proponuntur, per se nō proponi vt ipsæ adorentur, sed vt per illas exemplariū recordemur, eaq̄ veneremur; & hoc est quod illud Concilium docuit, tamen hinc consequenter factū est, vt ipsæmet imagines sacrae sint & venerabiles, & aliqua adoratione dignæ, quæ interdum potest ipsis exhiberi, etiam si actu non exerceant perfectē illum finem, propter quem sunt institutæ, quod in illo Concilio non negatur, quamuis non declaratur.

Ad secundum fundamentum ex testimonijs Patrum nihil ferē addere oportet: nam prior locutio, Quod in imaginibus exemplaria adoramus, non intelligitur & coloribus honorem constituentes, sed eorum gloriam prædicantes, quos imagines referunt, verissima est, & locum habet tam in adoratione imaginū vt exercent munus imaginum, quam vt res sacrae sunt. Accedunt in his & similibus verbis solum intendunt Patres, imaginem nō coli propter numen quod in ea sit, sed propter excellentiam exemplaris, quod in omni adorationis modo verissimum est. Altera etiam locutio; imaginibus per recordationem exemplarium honorem exhiberi, ideō, honorem imaginū non posse ab honore exemplaris secerari, declarata iam est: simulq̄ est expositum, quo sensu verum habeat, etiam quando imago tantum vt res sacra adoratur. Nam, si nulla etiam adoratio in excellentia prototypi fundatur, ita fit per recordationem eius, vel vt rei directē adoratae, vel saltem vt rationis adorandæ, & hoc modo in dicto cap. Venerabiles, de consecrat. d. 2. imagines venerabiles dicuntur, nō quia Christiani eas vt deos adorent, sed quia ad memoriam & recordationem primitiuorum veneratūras, & adorant. Et Photius in eodem loco ibi citato ait in VII. Synodo definitū esse sacras Sanctorum omnium imagines pro ratione sanctitatis & excellentie exemplarium colendas, & adorandas esse. Quocirca, cum in aliquibus testimonijs ibi citatis negatur, imagines esse adorandas, intelligendum est de adoratione latrā seu absoluta & propter se ipsas, seu propter numen & excellentiam quæ in ipsis sit. Intendunt enim Patres, quando ita loquuntur, excludere eorum errorem, qui more Gentilium, imagines vt deos adorabant: non enim defuerunt hæretici, qui ita senserint, vt ex Damasceno constat libr. de hæresib. in fine eosq̄ Christianos atq̄ gentes vocat; contra quos loqui etiam videtur August. lib. 1. de Mor. Eccles. cap. 34. & epist. 119. cap. 11. Vel etiam intendunt, Iconomachis respondere, eorumq̄ imperitiā arguere, quod fidelibus imponerent, quod imagines vt deos adorarent, vt clare & dilerte de VII. Synod. clarauit. VII. Synod. præsertim act. 6. & Damascenus oratione prima de imaginibus; & Ionas Aurelianus libro primo de imaginibus circa medium.

Ad rationes respondetur. Circa primam communitur distinguī solet duplex tantum consideratio imaginis, scilicet vt est res quædam, & vt est imago & exerceat munus imaginis, & sub priori ratione nullo modo adorari, sub posteriori autem simul cum prototypo adorari dicitur, seu eadem adoratione, qua prototypon. Ita fere D. Thom. hoc artic. 2. & Albert. Ricard. Capreolus & alij locis citatis. Aduertit tamen Caietanus sub priori membro, quo consideratur imago vt res quædam est, non solum

Testimonium Concilij Niceni de indicauit, & in superiorib. satis declaratum est.

Senonensis Concilij testimonium ex Concilio Senonensis, quæ parum differunt a verbis Concilij Trident.

Elucidatur locus Concilij Moguntini.

comprehendi materiam imaginis vt aurum vel lignum, sed etiam formam seu figuram, imo relationem imaginis ad exemplar, siue realis sit, siue rationalis: nam secundū hanc omnia potest terminare motum distinctum, qui in ipsa maneat & non transeat ad exemplar, tam in consideratione intellectus, quā in motione affectus, nam potest quis complacere in imagine secundum totam rationem formalem eius, non complacendo in exemplari: imo cum amore imaginis potest esse odium, vel displicentia exemplaris.

Dubia non nulla circa precedentem solutionem Primum.

Secundum.

Sed in hac doctrina, quantum ad presentem materiam spectat, plures difficultates occurrunt. Prima est, cur in illa partitione auctores omiserint tertiam considerationem imaginis, vt res sacra est: sic enim nec consideratur solum vt res est vel pictura, sed vt est pictura sanctificata & consecrata. Neq. etiam consideratur vt exercens officium imaginis, id est, vt ducens in proprium conceptum exemplaris. Secundū est difficultas, quomodo accommodetur ad hanc materiam principium illud ex Aristotele lib. de Memor. & reminisc. desumptum: idem est motus in imaginem, & in id cuius est imago; nam Aristoteles reuera non loquitur de motu in imaginē, vt in obiectum, sed de motu mentis per intentionalem imaginem in obiectum: tractat enim ibi de motu vel actu memoriz, quo per phantasiam in memoria conseruatur rei absentis & prius cognitæ recordamur: & declarat, quomodo interdum representatio phantasmatum non causet memoriam, sed simplicem cognitionem, interdum verō memoriam efficiat: & rationem ait esse, quia, sicut animal in tabella depictum dupliciter considerari potest, vno modo absolute, & secundum se, ac si esset animal quoddam: alio modo vt relatum ad id quod representat: tanquam imago eius: ita phantasma considerari potest vel vt in se est, quali quædam pictura (sive id fiat per directam, sive per reflexam cognitionem) & vt siccausat cognitionem simplicem, vel vt est imago representans rem prius cognitam, & vt sic causat memoriam. Atq. ex hac vltima consideratione sumptum videtur illud principium, quod idem est motus in imaginem, & in id cuius est imago, cum tamen reuera ille motus memoriz non sit in ipsum phantasma, vt obiectum, sed potius sit motus in solam rem per ipsum phantasma, tanquam per imaginem representatam, quia in illa memoriz recordatione, quæ per phantasma fit, phantasma nullo modo concurrat vt obiectum quod, sed vt ratio seu forma, qua tendit in rem, quæ in memoriam reuocatur, & est totum obiectum illius recordationis: in hoc autem sensu, non applicatur commode illud principium presenti instituto, alioquin inferendum esset, motum adorationis, qui per imaginem transit ad rem imaginatam, ita esse vnum vt nullo modo feratur in imaginem, vt in obiectum, sed illa solum deferuiat, tanquam forma reuocans in memoriam exemplar, vt in illud solum motus adorationis tendat. Hinc tertio difficile etiam est explicare, quomodo in presenti materia idem motus tendat in imaginem & exemplar tanquam in obiectum: in illa enim materia in qua Aristoteles loquutus est, ideo vna est actio, quæ tendit ad phantasma seu imaginem intentionalem, & ad rem representatam, quia non tendit in verumque vt in obiectum, sed phantasma ipsum attingit vt actum productum, quo mediante tenditur in rem representatam vt in obiectum. At vero in presenti necesse est vt ille motus attingat imaginem & exemplar tanquam obiectum, quod nec de motu cogitationis verum videtur, quia imago & exemplar cogitantur vt res diuersæ, quibus diuersi conceptus correspondent, nec de affectu adorationis propter eandem causam.

Has difficultates proposui vt ostenderem, primam illam rationem, si quid difficultatis habet communem vere esse in omni sententia, & eadem facit.

Pr. Suarez. Tom. 1.

A litate explicari, vel applicari principium illud ad hanc adorationem imaginis purè respectiuam, quæ ad alteram adorationem imaginis cum exemplari directè adorato. Primum igitur concedendum est, præter considerationem imaginis purè materialē, vt res quædam est sic fabricata, vel depicta talibus caloribus, figura, &c. & considerationem imaginis vt exercet munus imaginis, id est, vt facit præsentē personam representatam, & in illam ducit tanquā in obiectum quod, dari considerationem imaginis vt talis res sacra est, quod ex dictis satis probatum relinquitur, & ex VII. Synodo, quæ sapè imagines rebus sacris annumerat, & parem venerationem eis attribuit; quam sententiam expresse etiam Diuus Thomas in 2.2. loco supra citato, quamuis hoc loco non tam aperte eam declarauerit. Vnde iuxta Ecclesiā sive vsum, quamuis imagines eiuſdem personæ in priori ratione representandi æquales sint, tamen quatenus considerantur vt res quædam sacre, potest vna aliam excedere, si pluribus titulis & modis sacra censeatur, vt si Deus per illam miracula operetur, aut si peculiari ritu Ecclesiæ benedicta sit aut consecrata, aut si non solum vt imago, sed etiam vt reliqua habeatur, vt est, verbi gratia, imago Beatæ Virginis à Sancto Luca depicta, aut figura Christi in sudario, vel linteo, quo factem terit, relicta aut imago, quam ad Abagarum misit. Quod ergo Diuus Thom. & doctores in hac materia hanc considerationem non distinxerint, fortasse causa fuit, quæ supra tacta est, quia hæc ratio communis est cæteris requis sacris, & quia explicata propria & difficiliore adoratione imaginis cum exemplari, alia implicite exposita censebatur. Vel certè dici potest, sub illo membro considerationis imaginis vt imago est, comprehendisse omnem considerationem imaginis, qua coniuncte cum exemplari consideratur, siue exemplar simul concipiatur vt id quod præcipue adoratur, siue tantum vt ratio adorandi: & hoc satis significauit Caietanus dicens, quod imago tunc terminat motum vt res, quādo ratione sui siue materialiter, siue formaliter terminat: tunc vero exercet actum imaginis, quando ratio eius actus est exemplar, id est, ratio adorandi illam vt statim declarat. Vnde subdit, motum adorationis verè & proprie terminari ad imaginem, quamuis non ratione sui, sed ratione exemplaris: quare, quod inferius ait, non exhiberi adorationem imagini, ne sibi sit contrarius, & in apertum errorem labatur, intelligendum est, non exhiberi adorationem imagini ex se, seu propter se: nam eodem sensu inquit adorari imaginem non secundum se, sed secundum aliud in ipsa, quod est ratio adorandi ipsam. Quotiescunque ergo consideratur imago, ita vt tota ratio adorandi illam, sit prototypum, formaliter vt imago consideratur; imo hoc est quod per se ac formaliter requiritur ad considerationem imaginis vt imago est, & adorabilis: quod vero vltèrius cum imagine concipitur exemplar vt obiectum quod adoratur, pertinet ad perfectiorem, magisq. ad completum vsum seu exercitium imaginis.

Atq. hinc fit, etiam sub hac ratione seu consideratione, esse eundem motum adorationis in imaginem, & in rem cuius est imago, quia, vt explicando testimonia dixi, etiam hoc modo adoratur aliquāliter exemplar in imagine, cum imago ipsa propter exemplar adoretur, Neque est difficile (quod in tertio puncto supra tangebatur) vnitatem huius motus in hoc modo adorationis declarare, tam in cogitatione, quam in affectu, nam cum imago sub hac ratione respectiue concipiatur, & vt res quædam sacra ratione exemplaris, idem motus cogitationis tendit in imaginem in recto, & in exemplar quasi in obliquo, seu adæquate tendit in imaginem vt sanctam ratione exemplaris: & eodem modo intentio cultus & reuerentiæ tendit in ipsam vt quod,

Zzz 2 & in

Triplex igitur imaginis consideratio.

Ecclesia vnde

ius cur obd

non tam aperte eam

declarauit. Vnde iuxta Eccle

sie vsum, quamuis imagines eiuſdem personæ in

priori ratione representandi æquales sint, tamen

quatenus considerantur vt res quædam sacre, potest

vna aliam excedere, si pluribus titulis & modis

sacra censeatur, vt si Deus per illam miracula ope-

retur, aut si peculiari ritu Ecclesiæ benedicta sit aut

consecrata, aut si non solum vt imago, sed etiam vt

reliqua habeatur, vt est, verbi gratia, imago Beatæ

Virginis à Sancto Luca depicta, aut figura Christi

in sudario, vel linteo, quo factem terit, relicta aut

imago, quam ad Abagarum misit. Quod ergo Diuus

Thom. & doctores in hac materia hanc considera-

tionem non distinxerint, fortasse causa fuit, quæ su-

pra tacta est, quia hæc ratio communis est cæteris

requis sacris, & quia explicata propria & difficiliore

adoratione imaginis cum exemplari, alia implicite

exposita censebatur. Vel certè dici potest, sub illo

membro considerationis imaginis vt imago est,

comprehendisse omnem considerationem imaginis,

qua coniuncte cum exemplari consideratur, siue

exemplar simul concipiatur vt id quod præcipue

adoratur, siue tantum vt ratio adorandi: & hoc satis

significauit Caietanus dicens, quod imago tunc

terminat motum vt res, quādo ratione sui siue

materialiter, siue formaliter terminat: tunc vero exer-

cet actum imaginis, quando ratio eius actus est

exemplar, id est, ratio adorandi illam vt statim de-

clarat. Vnde subdit, motum adorationis verè & proprie

terminari ad imaginem, quamuis non ratione

sui, sed ratione exemplaris: quare, quod inferius ait,

non exhiberi adorationem imagini, ne sibi sit

contrarius, & in apertum errorem labatur, intelligendum

est, non exhiberi adorationem imagini ex se, seu

propter se: nam eodem sensu inquit adorari

imaginem non secundum se, sed secundum aliud in

ipsa, quod est ratio adorandi ipsam. Quotiescunque

ergo consideratur imago, ita vt tota ratio adorandi

illam, sit prototypum, formaliter vt imago conside-

ratur; imo hoc est quod per se ac formaliter requiritur

ad considerationem imaginis vt imago est, &

adorabilis: quod vero vltèrius cum imagine concipitur

exemplar vt obiectum quod adoratur, pertinet ad

perfectiorem, magisq. ad completum vsum seu

exercitium imaginis.

Qualiter in omni a-

doratione imaginis i-

dem sit in

ipsam, qui in

exemplar motus.

& in exemplar ut quo. Quocirca, quod Caietanus ait, imaginem ut res quaedam est, includere non tantum materiam & figuram, sed etiam relationem, & hoc modo non esse necessario eundem motum in imaginem, & in rem imaginatam, quamvis de materia imaginis & de figura verum sit, tamen de relatione non ita videtur, saltem quoad motum cogitationis, quia non potest concipi imago sub formali relatione imaginis, quin talis conceptus aliquo modo ad exemplar terminetur: de motu autem affectus distinguere oportet, nam imago sub illo respectu potest placere propter solam pulchritudinem, vel perfectionem artis, quae in ea relucet, & tunc verum est, talem motum non terminari ad exemplar, neque ad imaginem ut imaginem, sed tunc reuera ratio talis motus non est simpliciter respectiva, cum non accipiat rationem suam à termino seu exemplari. Unde aliter potest placere ille respectus imaginis propter suum terminum, & tunc est propriè motus in imaginem ut imago est, nec potest talis motus à re imaginata omnino separari, quod in amore est manifestum, nam, si quis amet imaginem solum quia est talis personae, cuius memoriam & affectum nata est excitare, certe ille est virtualis amor exemplaris cum in illo fundetur tanquam in ratione amandi, nec potest talis affectus cum odio ipsius exemplaris consistere. Idem ergo est de motu adorationis, qui sub simili ratione ad imaginem terminatur.

Ex illo ergo principio attributo Aristoteli nihil potest contra nostram sententiam colligi, cum satis commode declaratur, etiam in hoc modo adorationis, eundem esse motum in imaginem, & in rem cuius est imago. In omni autem sententia facendum est, motum in imaginem & in rem imaginatam non semper eodem modo terminari ad utramque: nam in motu memoriae, de quo Aristoteles loquitur, motus terminatur ad imaginem tantum ut quo, & ad rem imaginatam ut quod, in motu verò adorationis, qui per imaginem rectam tendit in prototypum, non solum prototypum adoratur ut quod, sed etiam imago, alioqui per talem motum non vere adoraretur imago, ut supra probatum est, & declaratum, quo modo ille motus sit unus, non tantum exterior, sed etiam interior, cum in affectu tum etiam cogitatione, in respectiva vero adoratione imaginis ut rei sacrae idem motus adorationis tendit in imaginem ut quod, & in prototypum ut quo. Igitur principium illud solum est abstractè sumendum, quod motus in imaginem ut sic, est aliquo modo motus in rem imaginatam, modus autem quo attingit utramque non semper est idem, sed iuxta capacitatem materiae declarandum est, & hoc significavit D. Thom. in 2. 2. qu. 103. artic. 3. ad 3. cum dixit, motum in imaginem quodammodo esse etiam motum in rem imaginatam, atque ita satisfactum est omnibus difficultatibus propositis.

Ad secundam rationem rectè ibi responsum est rem irrationalem non esse adorabilem propter se ipsam. Quo sensu dicunt saepe Patres, adorationem attributam rei irrationali non contineri seu claudì intra ipsam: nihilominus dicendum est, rem irrationalem verè esse adorabilem propter aliam intellectuale, ita enim absolute loquuntur Patres VII. Synodi. Unde, ut talis adoratio rei irrationalis honesta sit & conformis rationi, satis est, quod tota nitatur in excellentia alicuius rei rationalis. Quod verò illa adoratione simul colatur eadè res intellectualis tanquam obiectum, quod directe adoratur, nulla ratione probatur esse necessarium ad honestatem actionis, quia, quando honor est respectivus, non est necesse ut res illa, quae est veluti materia adorationis, percipiat honorem sibi exhibitum, sed satis est quod ille, propter quem exhibetur, illum percipere possit: quia honor non ea intentione exhibetur hu-

manusmodi rebus, ut ipse illum percipiant, sed solum ut convenienti & reverenti modo tractentur, iuxta existimationem, quae de illis haberi debet: atque adeo ut hæc ipsa existimatio ipsimet actionibus significetur & ostendatur: significatio autem hæc, sicut non fit propter imaginem, quae adoratur, ita nec fit ad ipsam, id est, ut ipsa percipiat animum & intentionem adorantis, sed hoc modo ordinatur significatio ad eum propter quem fit adoratio, vel certe etiam ad alios, qui adorationem vident.

Ad replicam autem ibi factam contra hanc responsionem aliqui concedunt esse in imagine aliquam dignitatem: ob quam coli possit & debeat, nimirum consecratio aliqua vel dedicatio diuino cultui, seu similitudo ad personam sacram, hæc enim in ipsa imagine est, & videtur esse aliquid sacrum, quod denominat rem aliquo modo sacram & sanctam, & consequenter adoratione dignam, iuxta illud, *Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est*. Sed nihilominus dicendum est, quod etiam Concilia significant, in imagine non esse formaliter & intrinsece excellentiam aliquam propter quam sit adoranda, quia, licet in ea sit figura, vel etiam relatio ad exemplar, tamen hoc totum non constituit illam adoratione dignam, sed solum exemplar, quatenus ut forma extrinseca, & terminus habitudinis imaginis ad ipsum, illam sanctificat, & venerabilem reddit. Cui autem obicitur, extrinsecam excellentiam non posse efficere, ut homo rationaliter seruiat, aut ei submittat rei irrationali. Respondetur, quod si hæc ratio quicquam valeret, etiam probaret, imaginem non esse adorandam ex propria & vera intentione cultus, etiam cum prototypo, quia etiam tunc homo, saltem ex parte, seruaret creaturæ irrationali propter extrinsecam causam. Vel si illud est licitum, si cebit etiam, illum modum seruitutis exhibere imagini, propter exemplar quamvis præciisè (ut ita dicam) & separatim exerceatur. Unde, qui hac ratione vitur: omnem veram imaginis adorationem euertere intendunt. Dicendum est ergo, nullum esse in creatura conueniens: quod homo aliquo modo se submittat qualiter rei irrationali, non propter ipsam, sed propter exemplar quod repræsentat, quia hoc non est seruiri creaturæ propter se ipsam, sed propter Deum, quod est seruiri Deo in ipsa. Unde per tale officium adorationis, homo non ita se submittit imagini, ut profiteatur, se inferiorem illi, sed solum prohibetur imaginem pertinere, seu esse aliquid eius qui superior & excellentior est: ideoque dignam esse, quæ ab homine reuerenter tractetur. Ad alteram vero obiectionem iam responsum est excellentiam prototypi esse proximam rationem adorandi imaginem: inde autem non fit quodcunque adoratur imago, necessario adorari exemplar ut obiectum quod primario adoratur, nam, ut ostendimus, fieri potest in actu intellectus & voluntatis, ut ratio formalis, in qua fundatur, non attingatur directe & ut quod per talem actum, sed tantum oblique & ut quo.

Ad confirmationem secundæ rationis, falsum omnino est, intentionem rectè adorantis non esse adorare imaginem, sed solum exercere circa illam actionem, qua adoratur prototypum, nam inde fieret, imaginem nunquā verè adorari, & falsissimum est, si etiam imaginem non magis esse adorabilem, quàm sit terra, quā obfusculādo, potest quis Deum adorare, per illam actionem submissionis sui animi ad Deum protestando. Nec desunt moderni Theologi, qui in rigore ita esse faciunt, solumque in usu iunct esse nonnullam differentiam, quia imago est iam dicata ad exercendum circa illam adorationem Dei, terra vero non est ad hoc munus specialiter deputata, licet ex hominis libertate & peculiari effectu possit ad id munus assumi. Sed reuera consequens illud alienum est à sensu Conciliorum & Sanctorum dicentium, imagines & res alias sacras esse vero honore & veneratione dignas.

Qui debet
intelligi
Aristoteli
cum promi-
ciatum.

Secunda ra-
tionis prin-
cipalis dilu-
sto.

dignas, quod de terra dici non potest, quantumvis deosculatione eius quis utatur ad colendum Deū, neq̃ vilius recte sentiens dicit, per eum actum verē ac propriē adorari terram, cum tamen imago verē ac propriē adoretur vt ostendimus.

*Tertia pri-
cipalis ra-
tio solui-
tio.*

Ad tertiam rationem concedo, hanc adorationē imaginis Christi esse actum religionis, quia non oportet vt religio omnem suum actum expresse ac formaliter dirigat ad rem intellectualem vt ad obiectum quoddam, sed satis est, vt ratione illius rem irrationalem reuerēter tractet, in quo virtualiter exhibetur rei intellectuali debitus cultus, quamuis in expressa & formali intentione hoc non habeatur. Atque idem in iustitia reperitur, nam, licet proprium eius munus sit reddere ius suum alicui personae rationali, tamen non in omni actu suo hoc ita formaliter & expresse intendit, vt respiciat illam personam, tanquam obiectum quoddam, sed circa quod operatur, sed interdum exercendo actum circa rem irrationalem, vel inanimatam ratione stipendij vel mercedis, virtualiter reddit ius suum domino, & idē manifeste in iniustitia contingit, quod laedendo rem inanimatam fit contra ius debitum personae rationali, quamuis hoc directe non intendatur.

*Quarta ra-
tio in eius-
dem assertio-
ne res solui-
tur.*

Vnde ad quartam rationem respondetur, potius confirmare nostram sententiam, nam irreuerentia facta imaginī, quamuis virtute trahatur in exemplar, tamen non semper procedit ex formali ac expressa intentione, quae attingat ipsum exemplar vt obiectum quod intendendo scilicet illi iniuriam & irreuerentiam inferre. Dupliciter ergo potest aliquis irreuerenter tractare imaginem, vel rem sacram, vno modo eo conceptu ipsiusmet personae representatae, directe intendendo illius iniuriam, & quasi vice illius illam circa imaginem exercendo, quomodo aliquando ludgi verbis affecerunt, ac lancea percusserunt imaginem Christi crucifixi, de quo extat historia apud Athanasium & VII. Synodo; & haec irreuerentia opponitur priori adorationi imaginis vt imago est explicatae scilicet praeced. Alio modo potest irreuerenter tractari imago solum ex iniuria, vel irreuerentia circa res sacras, vel certe ex errore, si quis existimet imaginem non esse honorandam, etiam si exemplar adoretur, & hoc sacrilegium refutet: seu opponitur adorationi respectuique, quae ipsa imaginibus debetur. Vnde, sicut haec adoratio inferior est illa, ita hoc sacrilegium tanto inferius est illo quanto intentio virtualis minor est, quam formalis & indirecta, quam directa, vel quanto sacrilegium contra personas sacras maius est, quam contra imagines vel res sacras, vt docuit D. Tho. 2.2. qu. 99. artic. 3.

VII. Synod.

D. Thom.

SECTIO VI.

Vtrum haec adoratio imaginum etiam in imaginibus Dei, & aliis sacris signis locum habeat.

Ratio dubitandi esse potest, quia imago Dei, vt Deus est seu Trinitatis (de huiusmodi enim imagine loquimur) solum metaphorice representat, & ideo minus apta esse videtur, vt in ea adoretur prototypum propria adoratione sibi debita, quam propria imago, quae per formalem similitudinem representat. Et confirmatur primo, quia alias homo prout est ad imaginem Dei adorari posset latrā, imo & quilibet creatura prout est vestigium Dei. Et confirmatur secundo, quia alias etiam nomina sacra Dei, aut Christi, posset similiter adorari, quia non minus representant, aut in memoria reuocant personas, quas significant, quam huiusmodi imagines metaphorice sua exemplaria.

Respondetur, in primis certum esse, has imagines postquam ad representandum institutae sunt, sacras esse, atque adeo in veneratione habendas, quod pla-

Fr. Suarez, Tom. II.

ne colligitur ex VII. Synodo, quae eodem modo loquitur de imaginibus Angelorum, & aliorum Sanctorum, cum tamen illae etiam per metaphoram representent. Et idem confirmat VI. Synod. & vñs Ecclesiae, quae imaginem Christi sub specie agni in veneratione habet, quidquid Syluest. dicat verbo; Imago. Et ratio est, quia etiam istae imagines habitudinem habent ad personas sacras, & religiose institutae sunt: vnde earum veneratione ad honorem prototyporum pertinet. Obseruare autē oportet, quia haec imagines non representant naturaliter, ideo in illis maxime necessariam esse impositionem, & propterea moraliter loquendo oportere, vt publica auctoritas interueniat, quae huiusmodi imagines ad talem vñm imponat. Quod fortasse indicare voluit Caietan. hoc loco, cum dicit adorationem harum imaginum non esse malam, oportere tamen vt publica auctoritate fiat, & in hoc illam comparat cum occisione hominis, quamquam exemplum non videatur in omnibus accommodatum: quia occisio hominis per se nudē sumpta, nō est honesta, nisi veluti per accidens, propter necessitatem defensionis, aut iustā poenā: haec verō adoratio per se est utilis, & honesta quamuis obiectum requirat debite propositionem, & ideo necesse sit, vt imago sufficienti auctoritate sit ad representandum proposita. Et hinc etiam oritur, vt aliqua signa sacra, quae aliquando propter diuinam impositionem veneratione digna fuerunt, iam non sint colenda, nec verē eranda, quia iam impositio cessauit, & consequenter uenerationis, & representationis, & huiusmodi sunt sacramenta vetera, serpens aeneus, & similia.

Secundo addendum est has imagines coli posse illo duplici modo in alijs imaginibus explicato. Nam in primis, vt res quadam sacrae sunt, honoraria veneratione illis exhibetur, vt Concil. Nicen. dixit, deinde (vt notauit V. Valden. dicto tomo de Sacramentalibus ca. 156.) quamuis representatio harum imaginum minus propria sit, tamen supposita impositione, habent sufficientem representationem, scilicet expressam, vt in ipsis, & per ipsas fiat adoratio, quae per se primo referatur ad prototypa, & conuocantur circa ipsas veretur. Ex quo fundamento ratio dubitandi in principio posita expedita relinquitur.

Circa confirmationem, D. Tho. hic ad tertium planē sentit, non esse in intrinsece malum adorare hominem prout ad imaginem Dei est, seu potius in illo adorare Deum cultu latrā. Quam sententiam bene explicat Caietan. 2.2. qu. 102. artic. 3. ad 3. & V. Valden. supra. cap. 154. qui nonnulla circa illam congerit. Et indicatur etiam a Greg. Nyssen. lib. de creatione hominis, cap. 4. & Cyrillo Ierosolymit. Catechi. 12. Ratio vero eadem est, quae de alijs imaginibus. Addunt vero praedicti autores, raro, vel nunquam expedire vñ hac adoratione, quia cum homo sit per se, & imago Dei propter se adorabilis humano quodam, & inferiori honore, si sub aliqua ratione coleretur adoratio, ne diuina, praeter suspensionem & scandalum, posset interdum esse occasio, vel periculum transferendi ad hominem per se absolute diuinum honorem, quod sacrilegium est: hoc autem periculum cessat in imaginibus inanimatis. Adde praeterea, licet homo creatus sit ad imaginem Dei, tamen ex sola ratione imaginis, & naturali representatione non referre Deum, vt Deus est, seu quoad attributa propria Dei, sed solum quoad communia intellectuali naturae, & cum alias non sit etiam haec imago imposita ad representandum Deum, secundum ea, quae illi sunt propria, ideo non videtur esse sufficiens ratio vtendi hac imagine ad hunc adorationis modum, quāuis seculso scandalo, & periculo, & in homine spirituali, ac bene instructo non possit intrinsece malus existimari.

Et hinc constat, quid dicendum sit de inferioribus

Zzz 3 crea-

VII. Synod.

VI. Synod.

*Imagines
vt colantur,
quomodo
publica au-
toritate &
impositio-
ne indige-
ant.*

Caiet.

Conc. Nyss.

V. Valden.

Respond. ad

argument.

D. Thom.

Caiet.

V. Valden.

Greg. Nyss.

Cyrl. Iero-

solymit.

Quomodo

*homo vi-
ti*

adorari pos-

sit.